

Meer regels, strengere regels, maar waarom ook alweer?

prof. dr. C. Camfferman RA¹

Onlangs verscheen een onderzoek naar de gedeponeerde jaarrekeningen van Nederlandse ondernemingen, uitgevoerd door Ruud Vergoossen en Ton Meershoek.² De resultaten kregen uitgebreid aandacht in de media.³ Uit het onderzoek bleek dat wettelijke bepalingen of stellige uitspraken van de Raad voor de Jaarverslaggeving in een aantal gevallen gebrekkig worden nageleefd. De auteurs stelden vast dat minder dan de helft van de ondernemingen de jaarrekening binnen de reguliere termijn van vijf maanden deponeren, zodat een groot deel – vaak impliciet – een beroep doet op ‘bijzondere omstandigheden’ die uitstel van deponering kunnen rechtvaardigen. Verder deponeren 60% van de ondernemingen het bestuursverslag niet met de jaarrekening, en maakt dus gebruik van de wettelijke mogelijkheid om het verslag ter inzage te leggen ten kantore van de vennootschap. Veel van deze ondernemingen weigerden desgevraagd het bestuursverslag per email aan de onderzoekers toe te zenden, of reageerden helemaal niet op een dergelijk verzoek. Een derde belangrijke bevinding is dat een kasstroomoverzicht vrij vaak ontbreekt. Dit is weliswaar niet wettelijk verplicht, maar de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving vragen hier wel om.

Het algemene beeld uit dit onderzoek, zeker zoals weergegeven in de media, is dat de stand van zaken bij het naleven van de verslaggevingsvoorschriften onbevredigend is omdat in elk geval een deel van de ondernemingen het laat afweten. De auteurs doen dan ook verschillende aanbevelingen om de wetgeving aan te scherpen, onder andere door het kasstroomoverzicht wettelijk verplicht te stellen en de mogelijkheid te schrappen om het bestuursverslag niet te deponeren maar ter inzage te leggen.

Het is goed dat dit soort onderzoek wordt uitgevoerd, en ik heb waardering voor de manier waarop het is uitgevoerd. Ik wil ook best aannemen dat sommige ondernemingen gewoon laks zijn in het naleven van de verslaggevingsvoorschriften. Maar bij mij roepen de resultaten minder de behoefte op om die ondernemingen dan maar door strengere wetgeving aan te pakken, dan om nog eens na te denken of onze wetgeving rond de jaarverslaggeving van niet-genoteerde ondernemingen wel op een consistente set uitgangspunten berust.

In elk geval is onze wetgeving van origine minimumwetgeving. Het idee is niet dat de wet best practices beschrijft. De wetgever heeft wel een ideaal, namelijk dat de jaarrekening ‘inzicht’ geeft, maar beseft dat dit niet in strakke regels is te vangen. De hoop is dat de meeste ondernemingen méér doen dan het minimum, maar het kan geen verrassing zijn dat sommige ondernemingen zich tot het minimum beperken. Als de wetgever géén kasstroomoverzicht vereist, en ook het naleven van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving niet verplicht stelt, dan kunnen we het jammer vinden dat sommige ondernemingen geen kasstroomoverzicht opnemen, maar daar houdt het dan ook mee op.

Het kan natuurlijk zo zijn dat het minimum in de loop van de tijd moet worden bijgesteld. Het ‘ter inzage leggen’ van het bestuursverslag lijkt daarvoor een goede kandidaat.⁴ Het lijkt een relict uit de negentiende eeuw, voordat er een Handelsregister bestond, en toen het misschien redelijk was te veronderstellen dat veel belanghebbenden bij een naamloze vennootschap in dezelfde stad woonden. Je ziet voor je hoe Bata-vus Droogstoppel op weg van de beurs naar de Lauriergracht even omloopt om op het kantoor van de Nederlandsche Handel-Maatschappij aan de Herengracht de jaarrekening eens in te zien.⁵ Een mooi tafereel, maar het staat ver af van een wereld vol digitale communicatie.

Verplichte deponering van het bestuursverslag sluit echter teleurstelling niet uit. Misschien nog wel in sterkere mate dan in de jaarrekening hangt de betekenis van het bestuursverslag af van de bereidheid van het ondernemingsbestuur om inzicht te geven. Een verslag dat zich tot algemeenheden beperkt is snel geschreven. De reflex om dan maar gedetailleerde voorschriften te geven volgt al even snel, maar staat op

1. Kees Camfferman is als hoogleraar Financial Accounting verbonden aan de Vrije Universiteit Amsterdam en lid van de redactie van dit tijdschrift.
2. R.G.A. Vergoossen & T. Meershoek, ‘De gedeponeerde jaarstukken van controleplichtige rechtspersonen’, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie* 92(3/4): 97-109. <https://doi.org/10.5117/mab.92.24968>.
3. Onder andere: ‘Nederlandse bedrijven zijn vaag over hun financiële situatie’, *Het Financieele Dagblad*, 23 april 2018.
4. Dit wordt ook voorgesteld in ‘Relevanter niet riskanter: Green Paper Organisatie Continuïteit’ van de Stuurgroep Publiek Belang (NBA, maart 2018), p. 7.
5. Hiervoor moest hij dan wel aandeelhouder zijn. Een verkorte, handgeschreven balans van de NHM werd vanaf 1850 voor aandeelhouders ter inzage gelegd. Vaststelling van de jaarrekening geschiedde door commissarissen. Zie Kees Camfferman, ‘Jaarrekeningpublicatie door beursgenoteerde naamloze vennootschappen in Nederland tot 1910’, *NE-HA-Jaarboek* 63 (2000), p. 71-103.

gespannen voet met het uitgangspunt dat zinvolle verslaggeving een vorm van communicatie moet zijn, en niet slechts van compliance.

In het denken over financiële verslaggeving – en ook in onze wetsgeschiedenis – is vaak gesuggereerd dat de spanning tussen compliance en communicatie overbrugd kan worden door de druk van de markt of de publieke opinie. Publicatie van de jaarrekening biedt op zich geen bescherming van belanghebbenden bij een rechtspersoon, maar helpt de belanghebbenden zichzelf te helpen. Als belanghebbenden zien dat een onderneming een minimalistische jaarrekening publiceert kunnen zij de rechtspersoon daarop aanspreken, of besluiten met de concurrentie in zee te gaan.

Vanuit die gedachte is het wel interessant dat de door Vergoossen en Meershoek gesignaleerde tekortkomingen, en vergelijkbare tekortkomingen in eerdere onderzoeken waar zij naar verwijzen, kennelijk niet geleid hebben tot effectieve druk op ondernemingen. In theorie is daarom denkbaar dat belanghebbenden van sommige ondernemingen de jaarrekening of het bestuursverslag gewoon niet belangrijk genoeg vinden om actie te ondernemen. Misschien wordt bij veel ondernemingen wel nooit naar het bestuursverslag gevraagd. In dit verband herinner ik mij uit mijn studententijd dat ik bij het Provinciehuis in Haarlem de jaarrekening van ziekenhuizen wilde inzien die daar volgens het toenmalige Besluit jaarrekening ziekenhuisvoorzieningen ter inzage moesten liggen. Nadat ik het onbegrip bij de receptie overwonnen had kwam ik inderdaad bij een ambtenaar terecht die een aantal jaarrekeningen in zijn kast had liggen. Maar hij leek zich wel af te vragen of hij niet op een of andere manier door mij in de maling werd genomen.

Misschien wijst het onderzoek van Vergoossen en Meershoek er dus wel op dat de veronderstelling dat met de (tijdige) publicatie van de jaarrekening wezenlijke belangen worden gediend niet altijd op gaat. In welke mate dat zo is, is niet zo makkelijk te bepalen, omdat we in Nederland de potentiële druk van belanghebbenden hebben afgezwakt doordat gedeponeerde jaarrekeningen niet gratis toegankelijk zijn. Ik begrijp best dat het Handelsregister ook op een of andere manier gefinancierd moet worden, maar ik sluit niet uit dat kosteloze beschikbaarheid van jaarrekeningen en bestuursverslagen wel eens meer voor de kwaliteit zou kunnen doen dan de aanscherping van allerhande wettelijke voorschriften. In elk geval is het wat inconsistent om verplichte deponering van het bestuursverslag te motiveren met het toenemende maatschappelijke belang van niet-financiële verslaggeving, als tegelijkertijd het maatschappelijk verkeer voor toegang tot deze informatie moet blijven betalen.

Kortom, als liefhebber van financiële verslaggeving begrijp ik ten volle de verzuchting van Vergoossen en Meershoek dat het zoveel beter zou kunnen. Maar bepalen welk kwaliteitsniveau op een bepaald moment voldoende is in een wereld waarin lang niet iedereen het opstellen en raadplegen van jaarrekeningen als liefhebberij heeft, is nog geen eenvoudige zaak. Regels zijn nodig, maar alleen met meer regels komen we er niet.

Verantwoordelijkheid accountant voor het bestuursverslag

A. Dieleman RA¹

1. Inleiding

Het blijkt dat in de praktijk met een zekere regelmaat onduidelijkheid bestaat over de verantwoordelijkheid van de accountant (belast met de controle van de jaarrekening) voor het bestuursverslag. Dat komt enerzijds door de recente uitbreiding van de verantwoordelijkheid van de accountant in Titel 9 BW2 (naar aanleiding van de implementatie van de Jaarrekeningrichtlijn). Anderzijds is de veelheid aan regelgeving met betrekking tot het bestuursverslag vaak ook een zoekplaatje. In dat kader ga ik in deze bijdrage aan TvJ eerst in op de inhoud van het bestuursverslag aan de hand van de volgende wet- en regelgeving:

- de wettelijke bepalingen van art. 2:391 BW;
- de (tijdelijke) verplichting om aandacht te besteden aan een niet-evenwichtige verdeling van zetels in het bestuur en de raad van commissarissen;
- de (aanvullende) eisen uit Hoofdstuk 400 van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving ('RJ');
- het Besluit inhoud bestuursverslag (de zogenaamde verklaring corporate governance);
- het Besluit artikel 10 overnamerichtlijn;
- het Besluit bekendmaking niet-financiële informatie;
- de Nederlandse corporate governance code.

Vervolgens behandel ik de rol van de accountant bij de controle van de jaarrekening met betrekking tot dit bestuursverslag. Ik ga daarbij onder meer in op:

- de (gewijzigde) verantwoordelijkheid die voortvloeit uit Titel 9 BW2; en
- de verantwoordelijkheid die de accountant heeft op basis van Standaard 720 van de Nadere Voorschriften Controle en Overige Standaarden (NV COS).

Gegeven de aanzienlijke omvang van onderwerpen beperk ik me in dit artikel regelmatig tot de belangrijkste onderwerpen, c.q. vat ik gedetailleerde regels samen. Voor uitgebreide(re) informatie verwijs ik naar Hoofdstuk 400 van de RJ, de verschil-

lende Besluiten die ik behandel en de corporate governance code. Tevens is een bijzonder nuttig totaaloverzicht opgenomen in RJ-Uiting 2017-10; deze informatie wordt als bijlage aan Hoofdstuk 400 van de RJ toegevoegd.

2. Wettelijke bepalingen bestuursverslag

De (algemene) wettelijke bepalingen met betrekking tot het bestuursverslag zijn opgenomen in art. 2:391 BW. Daarin worden de volgende elementen genoemd waaraan het bestuursverslag moet voldoen.

- de toestand op balansdatum;
- ontwikkelingen gedurende het boekjaar;
- de resultaten van de rechtspersoon en de geconsolideerde groepsmaatschappijen;
- voornaamste risico's en onzekerheden.

Hierbij zijn de volgende twee aspecten van belang: Het bestuursverslag moet een getrouw beeld geven en een evenwichtige en volledige analyse van de vier genoemde punten. Indien noodzakelijk voor een goed begrip van de eerste drie punten moet deze analyse tevens financiële en niet-financiële prestatie-indicatoren bevatten, met inbegrip van milieu- en personeelsaangelegenheden (art. 2:391 lid 1 BW).

Voorts moet het bestuursverslag een toelichting bevatten op de verwachte gang van zaken, met concrete aandacht voor de volgende onderwerpen:

- investeringen;
- financiering;
- personeelsbezetting;
- omstandigheden waarvan de ontwikkeling van de omzet en de rentabiliteit afhankelijk is;
- werkzaamheden op het terrein van onderzoek en ontwikkeling;
- vermelding hoe bijzondere gebeurtenissen waarmee in de jaarrekening geen rekening hoefde te worden gehouden de verwachtingen hebben beïnvloed.

In het bestuursverslag van de zogenaamde 'open' naamloze vennootschap wordt het beleid van de vennootschap toegelicht met betrekking tot de bezoldiging van haar bestuurders en commissarissen

1. Anton Dieleman is directeur vaktechniek bij Mazars en lid van de redactie van dit tijdschrift.

en de wijze waarop dit beleid in het verslagjaar in de praktijk is gebracht (art. 2:391 lid 2 BW).

Ten aanzien van het gebruik van financiële instrumenten door de rechtspersoon (en voor zover dat relevant is voor de beoordeling van activa, passiva, financiële toestand en resultaat) worden vermeld (art. 2:391 lid 3 BW):

- doelstellingen en het beleid van de rechtspersoon inzake risicobeheer;
- het beleid inzake de afdekking van risico's verbonden aan alle belangrijke soorten voorgenomen transacties;
- de door de rechtspersoon gelopen prijs-, krediet-, liquiditeits- en kasstroomrisico's.

3. Niet-evenwichtige zetelverdeling

Sinds 13 april 2017 bevat BW 2 (opnieuw) een bepaling dat de zetels in het bestuur en de raad van commissarissen in een *grote* rechtspersoon (indien sprake is van natuurlijk personen) evenwichtig moeten zijn verdeeld.² In de situatie dat die zetels niet evenwichtig zijn verdeeld, vereist art. 2:391 lid 7 BW in samenhang met art. 2:166 en 2:276 BW een toelichting in het bestuursverslag. Deze toelichting bevat de volgende onderdelen:

- waarom de zetels niet evenwichtig zijn verdeeld;
- op welke wijze de vennootschap heeft getracht tot een evenwichtige verdeling van zetels te komen; en
- op welke wijze de vennootschap in de toekomst beoogt een evenwichtige verdeling van de zetels te realiseren.

Deze bepalingen vervallen van rechtswege per 1 januari 2020. Voor uitgebreidere toelichting verwijs ik naar mijn artikel over dit onderwerp in *Tijdschrift voor Jaarrekeningenrecht* 2018, nr. 1.

4. Hoofdstuk 400 van de RJ

Hoofdstuk 400 van de RJ ('Bestuursverslag') bevat, in aanvulling op de wettelijke bepalingen, een aantal onderwerpen waaraan ook aandacht moet worden besteed in het bestuursverslag.

Om de jaarrekening zinvol te kunnen interpreteren vereist RJ 400.108 dat het bestuursverslag algemene informatie bevat die de volgende onderwerpen moet bevatten:

- de doelstelling, al dan niet vastgelegd in een 'mission statement';
- een aanduiding van de (kern)activiteiten van de onderneming die door de rechtspersoon wordt gedreven, met de belangrijkste producten, diensten, geografische gebieden, categorieën afnemers en leveranciers en de internationale keten

- waarin men actief is;
 - de juridische structuur van de onderneming, met inbegrip van de groepsstructuur en de toepasselijkheid van het structuurregime;
 - de interne organisatiestructuur en personele bezetting; en
 - belangrijke elementen van het gevoerde beleid.
- Met betrekking tot de financiële informatie (hiervoor toegelicht op basis van art. 2:391 lid 1 BW) geeft RJ 400.109 hierbij de volgende meer concrete invulling:
- de behaalde omzet en resultaten;
 - de toestand op balansdatum (solvabiliteit en liquiditeit);
 - de kasstromen en financieringsbehoeften.

Eveneens in aanvulling op de wettekst bepaalt RJ 400.110 dat aandacht moet worden besteed aan de daadwerkelijke ontwikkeling in het verslagjaar van belangrijke aangelegenheden waarover in het voorgaande bestuursverslag verwachtingen werden uitgesproken, dan wel een belangrijke mate van onzekerheid werd vermeld.

Met betrekking tot de toelichting op risico's en onzekerheden in het bestuursverslag geeft RJ 400.110b aan dat hierbij aandacht moet worden besteed aan de onderwerpen Strategie, Operationele activiteiten, Financiële positie en Wet en regelgeving. Aanvullend moet in het bestuursverslag een beschrijving op hoofdlijnen worden gegeven van de bereidheid van de rechtspersoon om risico's en onzekerheden al dan niet af te dekken; de zogenaamde risicobereidheid of 'risk appetite' (RJ 400.110c).

Daarnaast dient de rechtspersoon in het bestuursverslag de volgende informatie te verschaffen (RJ 400.110c):

- een beschrijving van de maatregelen die zijn getroffen ter beheersing van de voornaamste risico's en onzekerheden, zo mogelijk met een kwalitatieve beschrijving van de verwachte effectiviteit van de genomen maatregelen. Indien voor één of meer van de voornaamste risico's en onzekerheden geen beheersingsmaatregelen zijn getroffen, dient dit feit te worden uiteengezet;
- een beschrijving van de verwachte 'impact' op de resultaten en/of financiële positie indien één of meer van de voornaamste risico's en onzekerheden zich zouden voordoen, zo mogelijk gebaseerd op gevoeligheidsanalyses;
- een beschrijving van de risico's en onzekerheden die in afgelopen boekjaar een belangrijke 'impact' op de rechtspersoon hebben gehad, en de gevolgen daarvan voor de rechtspersoon; en
- of, en zo ja welke, verbeteringen in het systeem van risicomanagement van de rechtspersoon zijn of worden aangebracht.

In RJ 400.118 wordt een nadere invulling gegeven van de toelichting in het bestuursverslag op de maatschappelijke aspecten van het ondernemen. Hierbij moet aandacht worden besteed aan Algemeen maatschappelijke aspecten, Milieu-aspecten, Sociale aspecten en Economische aspecten.

2. *Stb.* 2017, 68 bevat de wettekst; *Stb.* 2017, 118 het inwerkingtredingsbesluit.

Tot slot wijs ik op twee belangrijke bepalingen in RJ 400. De wettelijke bepalingen moeten voorkomen dat in het bestuursverslag met al te globale en vage uitlatingen wordt volstaan (RJ 400.105). Vervolgens bepaalt RJ 400.136 dat toelichtingen op afzonderlijke posten van de balans en de winst-en-verliesrekening deel uitmaken van de toelichting als onderdeel van de jaarrekening en dienen niet in plaats daarvan te worden opgenomen in het bestuursverslag. Ter toelichting daarop nog het volgende.

De wet eist een bestuursverslag dat een getrouw beeld geeft van de situatie over het verslagjaar en per balansdatum. Daaraan wordt toegevoegd dat sprake moet zijn van een evenwichtige en volledige analyse. Concreet betekent dit dat niet kan worden volstaan met het louter herhalen van informatie uit de jaarrekening (dat voegt weinig toe voor de gebruikers), maar dat de gebruiker van het bestuursverslag het verhaal 'achter de cijfers' moet kunnen lezen op een zodanige wijze dat sprake is van een evenwichtige en volledige analyse. Een (vooral bij middelgrote rechtspersonen) in de praktijk regelmatig terugkerend fenomeen van een bestuursverslag van enkele pagina's, met herhaling van informatie die ook al in de jaarrekening is vermeld, is dus duidelijk onvoldoende. 'Getrouw beeld' – ontleend aan art. 2:362 lid 4 BW en de toelichting die hierop in de NV COS wordt gegeven met betrekking tot de jaarrekening – vereist het volgende³:

- indien nodig toelichtingen verstrekken die verder gaan dan de formele regels vereisen; en
- (in buitengewoon zeldzame omstandigheden) afwijken van de specifieke bepalingen.

Het in de praktijk regelmatig gehoorde argument (met name bij middelgrote rechtspersonen) dat het bestuursverslag ten kantore van de vennootschap wordt bewaard en dat er in de praktijk nagenoeg nooit naar wordt gevraagd is derhalve een non-argument. De accountant, die belast is met de controle van de jaarrekening en het bestuursverslag, heeft dan ook de verantwoordelijkheid om hiermee niet akkoord te gaan en aanpassing van het bestuursverslag te eisen.

5. Aanvullende besluiten over inhoud bestuursverslag

Art. 2:391 lid 5 BW bepaalt dat bij algemene maatregel van bestuur aanvullende eisen kunnen worden gesteld met betrekking tot de inhoud van het bestuursverslag. Op basis daarvan zijn de volgende aanvullingen relevant:

- het Besluit inhoud bestuursverslag;
- het Besluit artikel 10 overnamerichtlijn;
- het Besluit bekendmaking niet-financiële informatie.⁴

3. Standaard 200, paragraaf 13.

4. *Stb.* 2017, 100.

In het Besluit inhoud bestuursverslag zijn vervolgens de volgende twee aanvullingen opgenomen:

- de bepalingen in de corporate governance code van 8 december 2016 die betrekking hebben op het bestuursverslag⁵;
- het Besluit bekendmaking diversiteitsbeleid⁶ (geïntegreerd in het Besluit inhoud bestuursverslag).

Aan de eisen die door deze Besluiten en de corporate governance code worden gesteld wordt hierna aandacht besteed.

6. Besluit inhoud bestuursverslag

Het Besluit inhoud bestuursverslag is (globaal weergegeven) van toepassing op beursfondsen waarvan aandelen of certificaten zijn toegelaten tot de handel op een gereglementeerde markt van een lidstaat, dan wel een daarmee vergelijkbare markt buiten de EU. Het Besluit verplicht om een zogenaamde verklaring inzake corporate governance openbaar te maken. Dit kan door opname in het bestuursverslag, dan wel op elektronische wijze (op de website van het beursfonds) met verwijzing hiernaar in het bestuursverslag. De corporate governance-verklaring moet de volgende onderwerpen omvatten (samengevat weergegeven):

- naleving van de principes en best practice bepalingen uit de corporate governance code (zie hierna onder 'Corporate governance code');
- de belangrijkste kenmerken van het beheersen controlesysteem van de vennootschap in verband met het proces van financiële verslaggeving;
- het functioneren van de aandeelhoudersvergadering en haar voornaamste bevoegdheden en de rechten van de aandeelhouders en hoe deze kunnen worden uitgeoefend;
- de samenstelling en het functioneren van het bestuur en de raad van commissarissen en hun commissies;
- het diversiteitsbeleid met betrekking tot de samenstelling van het bestuur en de raad van commissarissen.

Deze laatste verplichting (diversiteitsbeleid) geldt alleen voor 'grote' rechtspersonen (op basis van de omvangscriteria van art. 2:397 BW).

7. Besluit artikel 10 overnamerichtlijn

Van het Besluit artikel 10 overnamerichtlijn moet (op basis van art. 3b van het Besluit inhoud bestuursverslag) de volgende informatie in de corporate governance-verklaring worden opgenomen:

- deelnemingen in de vennootschap waarvoor

5. *Stb.* 2017, 332.

6. *Stb.* 2016, 559.

- een meldingsplicht bestaat overeenkomstig art. 5:34, 5:35 en 5:43 Wet op het financieel toezicht;
- bijzondere zeggenschapsrechten verbonden aan aandelen en de naam van de gerechtigde;
 - elke beperking van stemrecht, termijnen voor de uitoefening van stemrecht en de uitgifte, met medewerking van de vennootschap, van certificaten van aandelen;
 - de voorschriften betreffende benoeming en ontslag van bestuurders en commissarissen en wijziging van de statuten;
 - de bevoegdheden van het bestuur, in het bijzonder tot de uitgifte van aandelen van de vennootschap en de verkrijging van eigen aandelen door de vennootschap;
- en tevens (op basis van art. 2:392 lid 1 sub d BW):
- een lijst van namen van degenen aan wie een bijzonder statutair recht inzake de zeggenschap in de rechtspersoon toekomt, met een omschrijving van de aard van dat recht, tenzij omtrent deze gegevens mededeling is gedaan in het bestuursverslag op grond van art. 391 lid 5⁷.

De verplichting geldt (globaal weergegeven) voor beursfondsen waarvan aandelen of certificaten zijn toegelaten tot de handel op een gereglementeerde markt in een lidstaat.

8. Besluit bekendmaking niet-financiële informatie

Het Besluit bekendmaking niet-financiële informatie is van toepassing op alle grote organisaties van openbaar belang (als bedoeld in art. 2:398 lid 7 BW) met meer dan 500 werknemers. Op basis van dit besluit moet een niet-financiële verklaring (als onderdeel van het bestuursverslag) openbaar worden gemaakt, die de volgende informatie moet bevatten:

- het bedrijfsmodel van de rechtspersoon, in een korte beschrijving;
- het beleid, waaronder de toegepaste zorgvuldigheidsprocedures, alsmede de resultaten van dit beleid, ten aanzien van: milieu-, sociale en personeelsaangelegenheden; eerbiediging van mensenrechten; en bestrijding van corruptie en omkoping;
- de voornaamste risico's met betrekking tot de onderwerpen onder het voorgaande gedachtestreepje in verband met de activiteiten van de rechtspersoon, waaronder, indien relevant en evenredig, de zakelijke betrekkingen, producten of diensten van de rechtspersoon die waarschijnlijk negatieve effecten hebben op deze onderwerpen en hoe de rechtspersoon deze risico's beheerst;
- niet-financiële prestatie-indicatoren die van be-

lang zijn voor de specifieke bedrijfsactiviteiten van de rechtspersoon.

9. Corporate governance code

De Nederlandse corporate governance code die op 8 december 2016 is gepubliceerd heeft betrekking op boekjaren die zijn aangevangen op of na 1 januari 2017.⁸ Door de verankering van de code in het Besluit inhoud bestuursverslag geldt de verplichting voor dezelfde rechtspersonen als bij dit Besluit is toegelicht. Volgens deze corporate governance code moet het bestuursverslag informatie bevatten over de volgende onderwerpen (aangeduid met 'best practice bepalingen' (afgekort als 'bpb')):

- lange termijn waardecreatie (bpb 1.1.4);
- risicobeheersing (bpb 1.4.2), met aandacht voor de volgende onderwerpen:
 - * uitvoering van risicobeoordeling;
 - * opzet en werking van de interne risicobeheersings- en controlesystemen over het afgelopen boekjaar;
 - * eventuele tekortkomingen die daarin zijn geconstateerd;
 - * de gevoeligheid van de resultaten van de vennootschap voor materiële wijzigingen in externe omstandigheden;
- bestuursverklaring over risicobeheersing (bpb 1.4.3), met een onderbouwing dat:
 - * het verslag inzicht geeft in tekortkomingen in de werking van interne risicobeheersings- en controlesystemen;
 - * voornoemde systemen een redelijke mate van zekerheid geven dat de financiële verslaggeving geen onjuistheden van materieel belang bevat;
 - * het going-concern-uitgangspunt terecht is;
 - * materiële risico's en onzekerheden zijn vermeld die relevant zijn voor de continuïteit van de vennootschap gedurende twaalf maanden na opstellen van het verslag;
- indien het bestuur werkt met een executive committee (bpb 2.1.3):
 - * de keuze voor het werken met een executive committee;
 - * de rol, taak en samenstelling van dat committee;
 - * de wijze waarop het contact tussen de raad van commissarissen en het committee verloopt;
- een toelichting van het bestuur op (bpb 2.5.4):
 - * de waarden en de wijze waarop deze worden ingebed in de vennootschap;
 - * de werking van door het bestuur opgestelde gedragscodes en de naleving ervan;
- transacties waarbij tegenstrijdige belangen spelen van bestuurders of commissarissen (bpb 2.7.4);
- transacties tussen de vennootschap en houders

7. De tekst in art. 3b Besluit inhoud bestuursverslag verwijst naar art. 2:392 lid 1 sub e BW, maar dat lijkt een onjuiste verwijzing, omdat het Besluit niet is aangepast aan de wijziging van Titel 9 naar aanleiding van de implementatie van de Jaarrekeningrichtlijn.

8. *Stb.* 2017, 332 (29 augustus 2017).

- van ten minste tien procent van de aandelen (bpb 2.75);
- uitstaande of potentieel inzetbare beschermingsmiddelen (bpb 4.2.6).

10. Wettelijke rol accountant

De verantwoordelijkheid van de accountant met betrekking tot het bestuursverslag is geregeld in art. 2:393 lid 3 BW. Deze verantwoordelijkheid is – met ingang van 1 november 2015⁹ – als gevolg van de invoering van de Jaarrekeningrichtlijn in Titel 9 BW2 gewijzigd.¹⁰ De accountant moest tot dat moment nagaan – voor zover hij dat kon beoordelen – of het bestuursverslag:

- overeenkomstig de voorschriften van Titel 9 BW2 was opgesteld; en
- verenigbaar was met de jaarrekening.

De genoemde wetwijziging leidde per 1 november 2015 tot de volgende aanpassingen:

- de ‘beperkende’ zinsnede ‘voor zover de accountant dat kan beoordelen’ is sinds die datum vervallen;
- er is een aanvullende verplichting in art. 2:393 lid 3 BW opgenomen: de accountant moet nagaan ‘of het bestuursverslag, in het licht van de tijdens het onderzoek van de jaarrekening verkregen kennis en begrip omtrent de rechtspersoon en zijn omgeving, materiële onjuistheden bevat’.

De eerste wijziging (waardoor de beperkende zinsnede is verdwenen) vloeide voort uit het feit dat deze beperking niet in de Jaarrekeningrichtlijn voorkwam. De tweede wijzigingen is het gevolg van een nieuwe bepaling in de Jaarrekeningrichtlijn¹¹. Uit de wettekst (art. 2:393 lid 5 BW) blijkt dat de conclusies met betrekking tot het onderzoek van het bestuursverslag afzonderlijk van het oordeel over de jaarrekening in de controleverklaring moeten worden vermeld en bestaan uit:

- een *vermelding* van de gebleken tekortkomingen naar aanleiding van het onderzoek of het bestuursverslag overeenkomstig Titel 9 BW2 is opgesteld (dan wel een vermelding dat geen sprake is van tekortkomingen) (art. 2:393 lid 5e BW);
- een *oordeel* over de verenigbaarheid van bestuursverslag en jaarrekening (art. 2:393 lid 5f BW); en
- een oordeel of er in het licht van de tijdens het onderzoek van de jaarrekening verkregen kennis en begrip omtrent de rechtspersoon en zijn omgeving, materiële onjuistheden in het bestuursverslag zijn gebleken onder opgave van de aard van die onjuistheden (art. 2:393 lid 5g BW).

9. Van toepassing op jaarrekeningen over boekjaren die zijn aangevangen op of na 1 januari 2016.

10. *Stb.* 2015, 349, p. 5 (30 september 2015).

11. Art. 34 lid 1b Jaarrekeningrichtlijn.

11. Tekst controleverklaring

Tot eind 2016 volstond de accountant in zijn controleverklaring met het vaststellen van de volledigheid van het bestuursverslag en de verenigbaarheid met de jaarrekening. Er was tot dat moment sprake van een marginale toets. Met ingang van jaarrekeningen over boekjaren die aanvangen op of na 1 januari 2016 moet de accountant aanvullend verklaren of het bestuursverslag materiële onjuistheden bevat. In de controleverklaring leidt dit tot een afzonderlijke Sectie over ‘Andere informatie’. De voorbeeldtekst van de NBA formuleert dit als volgt (de tekst is beperkt tot het bestuursverslag).

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- *het bestuursverslag;*
- *[..]*

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- *met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;*
- *alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.*

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag [...] in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Een aantal zaken valt op bij deze tekst:

- In het verleden was dit onderwerp als laatste paragraaf van de controleverklaring opgenomen. Op basis van Standaard 720 wordt dit onderwerp opgenomen vóór de beschrijving van de verantwoordelijkheden van het bestuur en de accountant. Deze plaats in de controleverklaring benadrukt het toegenomen belang van dit onderwerp.
- Art. 2:393 BW spreekt van ‘materiële onjuistheden’; de voorbeeldtekst van ‘materiële afwijkingen’. ‘Afwijkingen’ omvat (in tegenstelling tot ‘onjuistheden’) niet alleen tekortkomingen op basis van onderwerpen die niet juist zijn weergegeven, maar tevens onderwerpen die onvolledig zijn vermeld. Dit vloeit voort uit de verplichtingen van Standaard 720.
- De dubbele verantwoordelijkheid voor de accountant om a) afwijkingen in het bestuursverslag ten opzichte van de jaarrekening; en b)

ten opzichte van de informatie uit de controle te vermelden, wordt in de voorbeeldtekst weer gegeven in één zinsnede met de term ‘materiële afwijkingen’.

- De voorbeeldtekst van de controleverklaring spreekt over afwijkingen ten opzichte van de jaarrekeningcontrole of anderszins. Dit betekent dat de accountant ook andere informatie waarover hij beschikt moet betrekken bij zijn beoordeling of het bestuursverslag mogelijk afwijkingen bevat.

Saillant detail is de zinsnede ‘Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening’ in de controleverklaring. Dat suggereert niet de hoge mate van zekerheid die de accountant verstrekt bij de controle van de jaarrekening, maar in ieder geval wel een bepaalde (lagere) mate van zekerheid. Dat wijkt af van par. 22c van Standaard 720, waarin het volgende wordt voorgeschreven voor de controleverklaring:

‘een vermelding dat het oordeel van de accountant de andere informatie niet omvat en dat, dienovereenkomstig, de accountant over de andere informatie geen controloordeel tot uitdrukking brengt (of zal brengen) en geen enkele vorm van assurance conclusie formuleert (of zal formuleren)’.

Dit vraagt ten minste heroverweging van de formulering in de voorbeeldtekst van de controleverklaring.

12. Toelichting minister

Tijdens de behandeling van het wetsvoorstel waarmee de Jaarrekeningrichtlijn in Titel 9 BW² werd ingevoerd ontstond een interessant debat over de reikwijdte van de verantwoordelijkheid van de controlerend accountant. De minister werd in het kader van deze toevoeging aan art. 2:393 BW gevraagd naar de betekenis van de uitbreiding van het onderzoek door de accountant; of dit een actieve onderzoeksplicht inhoudt en wat de reikwijdte van ‘materiële onjuistheden’ inhoudt. In de Nota naar aanleiding van het Verslag geeft de minister aan sprake is van een actieve onderzoeksverplichting.¹² Interessant is daarbij de visie van de minister indien daadwerkelijk sprake is van materiële onjuistheden:

‘Toevoeging van een onderdeel aan de accountantsverklaring betekent dat de accountant de jaarstukken hierop heeft gecontroleerd en daarop zijn oordeel op grond van artikel 2:393 lid 6 BW baseert, dat wil zeggen een goedkeurende dan wel afkeurende verklaring, een verklaring met beperking of een verklaring van oordeelonthouding afgeeft. Wanneer de accountant

tijdens het onderzoek van het concept-bestuursverslag dat hem door het bestuur is voorgelegd, een materiële onjuistheid constateert, zal hij aan het bestuur moeten meedelen dat hij geen goedkeurende verklaring kan afleggen wanneer het concept niet wordt aangepast’.

De minister zegt (door de expliciete verwijzing naar art. 2:393 lid 6 BW) dat het oordeel over de jaarrekening moet worden aangepast indien sprake is van materiële onjuistheden in het bestuursverslag. Een interessante gedachte, maar dit lijkt mij – in het licht van art. 2:393 BW – niet juist. Het oordeel over het bestuursverslag staat in principe los van het oordeel over de jaarrekening. Dit betekent dat een goedkeurend oordeel over de getrouwheid van de jaarrekening samen kan gaan met een niet-goedkeurend oordeel over het bestuursverslag indien dit niet alle relevante informatie bevat, niet verenigbaar is met de jaarrekening of materiële onjuistheden bevat. Ik gebruik bewust de woorden ‘in principe’, want het oordeel over de getrouwheid van de jaarrekening staat veelal niet los van het oordeel over het bestuursverslag. Dit is met name van belang in de situatie van een niet-goedkeurende verklaring bij de jaarrekening, naar aanleiding van de bepalingen in Standaard 720 (ik kom hierop later terug).

13. Standaard 720

Nagenoeg tegelijk met het van kracht worden van de aanvullende verplichting voor de accountant met betrekking tot het bestuursverslag is ook de herziene Standaard 720 (‘De verantwoordelijkheid van de accountant met betrekking tot andere informatie’) van toepassing geworden. ‘Andere informatie’ omvat alle informatie die – naast de jaarrekening – wordt opgenomen in het jaarverslag. Breder dan alleen het bestuursverslag, maar dit maakt hiervan wel een essentieel onderdeel uit. Uit de gewijzigde doelstelling van Standaard 720 blijkt dat die aansluit bij de verantwoordelijkheid van de accountant zoals die voortvloeit uit art. 2:393 BW. De doelstellingen voor de accountant volgens Standaard 720 (waarbij ik me specifiek richt op het bestuursverslag) zijn om:

- a. te overwegen of er een inconsistentie van materieel belang is tussen het bestuursverslag en de jaarrekening;
- b. te overwegen of er een inconsistentie van materieel belang is tussen het bestuursverslag en de kennis van de accountant verkregen tijdens de controle;
- c. op passende wijze te reageren wanneer de accountant constateert dat dergelijke inconsistenties van materieel belang lijken te bestaan of wanneer de accountant zich er anderszins van bewust wordt dat het bestuursverslag een afwijking van materieel belang lijkt te bevatten; en
- d. overeenkomstig Standaard 720 te rapporteren.

12. Kamerstukken II 2014/15, 34176, nr. 6, p. 7.

Terzijde merk ik op dat 'inconsistentie' (taalkundig) zich alleen lijkt te richten op de 'juistheid' van de informatie in het bestuursverslag. Om de volgende redenen is dat niet het geval en omvat het ook de 'volledigheid':

- in paragraaf 4 van Standaard 720 wordt expliciet aangegeven dat de bepalingen in de Standaard relevant zijn als de accountant van mening is dat informatie wordt weggelaten of verhuuld indien een dergelijke weglating of verhulling misleidend zou kunnen zijn;
- art. 2:391 BW vereist a) een getrouw beeld; en b) een volledige en evenwichtige analyse in het bestuursverslag. De accountant moet op grond van art. 2:393 lid 3 BW onderzoeken of het bestuursverslag overeenkomstig art. 2:391 BW is opgesteld;
- art. 9 van de VGBA verhindert de accountant (onder meer) om betrokken te zijn bij of in verband te worden gebracht met informatie die onvolledig is. Het 'betrokken te zijn bij of in verband worden gebracht met' ontstaat door de controleverklaring die de accountant bij de jaarrekening en het bestuursverslag afgeeft.

14. Werkzaamheden accountant

Vervolgens is uiteraard de vraag relevant welke werkzaamheden de accountant moet uitvoeren om het oordeel over het bestuursverslag in de Sectie inzake 'Andere informatie' in de controleverklaring op te nemen.

Bij het vaststellen van de verenigbaarheid tussen bestuursverslag en jaarrekening is van belang dat in het bestuursverslag (ten opzichte van de jaarrekening) soms informatie wordt geaggregeerd en soms in meer gedetailleerde vorm wordt weergegeven. Omdat de accountant bij het bestuursverslag geen (zelfstandige) assurance-opdracht uitvoert is het niet noodzakelijk dat alle bedragen uit het bestuursverslag die aan de jaarrekening zijn ontleend moeten worden vergeleken met de jaarrekening (Standaard 720, paragraaf A26). Dat geldt derhalve ook voor de informatie die in het bestuursverslag met een grotere mate van detaillering wordt weergegeven. De accountant moet zich bij het vaststellen van de verenigbaarheid tussen bestuursverslag en jaarrekening met name richten op die bedragen die van meer dan gemiddeld belang zijn; bedragen die door hun aard een grotere mate van gevoeligheid hebben of om andere redenen significant zijn (Standaard 720, par. A27). De accountant past daarbij professionele oordeelsvorming toe. En uiteraard leest hij het bestuursverslag integraal (professioneel-)kritisch door.

Complexer is de nieuwe eis vanuit art. 2:393 BW en Standaard 720 om vast te stellen dat in het bestuursverslag geen sprake is van inconsistentie op basis van de informatie die de accountant heeft verkregen uit de controle. Te meer omdat de minister (zoals ik hiervoor al meldde) aangaf dat sprake is van een actieve onderzoeksplicht. Ik geef daarbij enkele handvatten die de accountant kunnen hel-

pen om dit onderdeel van het onderzoek van het bestuursverslag adequaat uit te voeren: Uiteraard dient de accountant het bestuursverslag kritisch te lezen en daarbij alert te zijn op onderwerpen die mogelijk inconsistent zijn met de informatie die hij uit de controle heeft verkregen. Paragraaf A34 van Standaard 720 wijst daarbij op de 'herinnering van de accountant' met betrekking tot relevante controle-informatie die aanleiding geeft tot eventuele inconsistenties.

Gegeven de omvang en complexiteit van een controle – en de 'actieve onderzoeksplicht' die van de accountant wordt verwacht, is het voorgaande inmiddels te beperkt. Daarom zijn de volgende aanvullende punten naar mijn mening cruciaal:

- Het doornemen van het bestuursverslag moet niet beperkt blijven tot de accountant, maar dient door de belangrijkste senior-teamleden te worden uitgevoerd. Te meer omdat in omvangrijke(re) controles de eindverantwoordelijk accountant ook steunt op het werk van die senior-teamleden.
- Datzelfde geldt voor zogenaamde component auditors van belangrijke groepsonderdelen. Ook zij kunnen bij hun controle van het desbetreffende groepsonderdeel over informatie beschikken die signalen bevat voor mogelijke inconsistenties in het bestuursverslag.
- Om de 'volledigheid' te bereiken van het signaleren van mogelijke inconsistenties is het naar mijn mening van belang om tijdens het uitvoeren van de controle relevante informatie te registreren die specifiek bedoeld is voor het beoordelen van het bestuursverslag op dit punt. Dit helpt de 'herinnering van de accountant'.
- En tot slot moet uiteraard diepgaander onderzoek plaatsvinden naar onderwerpen in het bestuursverslag waarvan de accountant weet dat dit kritische elementen zijn. Hierbij kan worden gedacht aan situaties van continuïteitsonzekerheid, belangrijke claims of juridische procedures, overnames etc.

Een ander relevant punt is dat aan de verantwoordelijkheid van de accountant in Standaard 720 de term 'anderszins' wordt toegevoegd. Bedoeling daarvan is dat de accountant ook op de hoogte kan komen van onderwerpen die niet direct relevant zijn bij zijn controle van de jaarrekening, maar wel relevant kunnen zijn omdat het bestuur hierover in het bestuursverslag verantwoording aflegt. Als voorbeeld noemt Standaard 720 de uitstoot van broeikasgassen. Een ander voorbeeld is bijvoorbeeld een belangrijke herfinanciering of overname op middellange termijn waarvan de informatie (nog) niet van belang is voor de controle van de jaarrekening, maar waarover het bestuur wel mededelingen opneemt in het bestuursverslag.

Van belang is bij de werkzaamheden die van de accountant worden verwacht, mede gegeven het standpunt van de Minister (zoals hiervoor toegevoegd), rekening te houden met de grenzen aan de deskundigheid van de accountant. Zeker ook gelet op het feit dat hij bij de controle van de jaarreke-

ning geen aandacht besteedt aan bepaalde (soms zelfs maatschappelijk relevante) onderwerpen in het bestuursverslag. Het is van belang dat gebruikers van de controleverklaring zich deze beperking realiseren. Ik verduidelijk dat aan de hand van enkele voorbeelden die over het algemeen buiten de aandacht van de accountant blijven:

- aspecten van mensenrechten;
- milieuaspecten;
- strategische overwegingen;
- milieu-aangelegenheden;
- wet- en regelgeving buiten het kader van Standaard 250.

15. Aanpassing controleverklaring

De Sectie over 'Andere informatie' wordt uiteraard des te meer interessant op het moment dat hierin geen 'goedkeurend oordeel' kan worden opgenomen. Die situatie doet zich, met betrekking tot het bestuursverslag, voor in de volgende omstandigheden:

- a. in het bestuursverslag is niet alle informatie opgenomen die op basis van wet- en regelgeving is vereist;
- b. de in het bestuursverslag opgenomen informatie is inconsistent met de in de jaarrekening opgenomen informatie;
- c. het bestuursverslag is inconsistent met de informatie die de accountant tijdens de controle heeft verkregen;
- d. in het bestuursverslag constateert de accountant onjuistheden om andere redenen;
- e. bij de jaarrekening wordt een controleverklaring met beperking of een afkeurende controleverklaring afgegeven;
- f. bij de jaarrekening wordt een controleverklaring van oordeelonthouding verstrekt.

In de onder a-d genoemde situaties is de consequentie dat bij een afwijking in het bestuursverslag die van materiële omvang is, de accountant het oordeel in de Sectie over 'Andere informatie' aanpast. Die aanpassing betekent dat de afwijking wordt toegelicht en leidt tot een niet-goedkeurend oordeel met betrekking tot het bestuursverslag (Standaard 720, par 22).

In de situatie dat bij de jaarrekening een controleverklaring met beperking of een afkeurende controleverklaring wordt verstrekt, heeft dit in de meeste gevallen ook effect op het bestuursverslag. Immers een niet-goedkeurende controleverklaring betekent dat in de jaarrekening geen sprake is van een getrouw beeld (in de situatie dat sprake is van afwijkingen), dan wel dat de accountant niet voldoende en geschikte controle-informatie heeft verkregen om vast te stellen dat sprake is van een getrouw beeld. Door de relatie tussen het bestuursverslag en de jaarrekening, raakt die niet-goedkeurende strekking van de controleverklaring dan ook meestal de Sectie met het oordeel over 'Andere informatie'. Die Sectie bevat dan eveneens een aanpassing naar analogie van de aanpassing van het

oordeel bij de jaarrekening (Standaard 720, paragraaf 23).

Er zijn echter uitzonderingen. Als een onjuistheid in de jaarrekening geen effect heeft op het bestuursverslag kan een niet-goedkeurende controleverklaring bij de jaarrekening samen gaan met een goedkeurend oordeel over het bestuursverslag. Als voorbeeld noem ik de situatie dat de beloning van bestuurders in de jaarrekening achterwege is gelaten of bijvoorbeeld niet alle zakelijke zekerheden zijn toegelicht. Deze omissies in de toelichting bij de jaarrekening raken het bestuursverslag niet. Interessanter is echter de situatie als bij de jaarrekening een controleverklaring van oordeelonthouding wordt verstrekt. Bij een controleverklaring van oordeelonthouding bij de jaarrekening verbiedt par. A58 van Standaard 720 het opnemen van een Sectie over 'Andere informatie'. De gedachte daarachter is dat een dergelijke sectie 'de oordeelonthouding over de jaarrekening als geheel zou overschaduwen'. Deze uitzondering is in Nederland echter niet aan de orde. De wettelijke bepalingen (in art. 2:393 BW) die de accountant verplichten een afzonderlijk oordeel over het bestuursverslag in de controleverklaring op te nemen prevaleren boven het genoemde verbod uit Standaard 720. Dit leidt tot de volgende tekst in de controleverklaring in de Sectie inzake 'Andere informatie':

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- [...]

Vanwege het belang van de aangelegenheid/aangelegenheden beschreven in de paragraaf 'De basis voor onze oordeelonthouding' zijn wij niet in staat geweest om in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW te overwegen of de andere informatie al dan niet:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben opdracht gekregen de andere informatie te lezen en op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, te overwegen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag [...] in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

16. Bestuursverslag buiten Titel 9

Tot slot is het volgende van belang in relatie tot de (uitgebreide) verantwoordelijkheid van de accountant voor het bestuursverslag. Met een grote regelmaat doet zich de situatie voor dat organisaties die niet onder Titel 9 BW2 vallen ook een bestuurs-

verslag opmaken. Bijvoorbeeld in de 'not for profit'-sector (al dan niet op basis van de vereisten van Richtlijn 640 van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving). In het verleden werd hier op verschillende manieren mee omgegaan in de controleverklaring. Op basis van de toen geldende Standaard 720 werd een controle uitgevoerd op consistentie met de jaarrekening. Maar vaak bleef het daarbij en werd in de controleverklaring geen expliciete aandacht besteed aan het bestuursverslag, omdat de regelgeving dat niet vereiste. Met het van kracht worden van de nieuwe Standaard 720 (dus voor boekjaren die eindigen op of na 15 december 2016) is dit gewijzigd. Evenals bij rechtspersonen die onder de wettelijke controleplicht van Titel 9 BW2 vallen geldt voor andere organisaties eenzelfde verplichting op basis van paragraaf 14b in combinatie met paragraaf 22e van Standaard 720. In de controleverklaring bij de jaarrekening van een dergelijke organisatie moet op vergelijkbare wijze aandacht worden besteed aan de vraag of zich afwijkingen in het bestuursverslag voordoen ten opzichte van de jaarrekening en ten opzichte van de informatie die de accountant heeft verkregen uit de controle of anderszins.

17. Afsluitend

Het blijkt dat de rol en verantwoordelijkheid van de accountant met betrekking tot het bestuursverslag de laatste jaren behoorlijk zijn uitgebreid. Voor de accountant de uitdaging daaraan invulling te geven. Dat is alleen al moeilijk door het doolhof (zo duid ik het) aan regelgeving met betrekking tot het bestuursverslag. Maar ook de nieuwe 'actieve onderzoeksplicht' om na te gaan of het bestuursverslag informatie bevat die strijdig is met de kennis die de accountant tijdens de controle van de jaarrekening heeft opgedaan is complex. Om dit vraagstuk voor de accountant praktisch samen te vatten lijkt mij het volgende onderscheid in de praktijk nuttig:

- voor informatie die raakvlakken heeft met de controle van de jaarrekening dient de accountant (naast het lezen van bestuursverslag) altijd op basis van de genoemde actieve onderzoeksplicht aanvullende geschikte informatie te verkrijgen met betrekking tot de juistheid en volledigheid van deze informatie;
- voor wat betreft andere informatie volstaat het 'professioneel kritisch' doorlezen van het bestuursverslag; mede ook gelet op de grenzen aan de deskundigheid van de accountant. Maar daar voeg ik de waarschuwing aan toe dat van de accountant aanvullende werkzaamheden worden verwacht als hij daarbij stuit op onjuistheden op basis van zijn 'herinnering' uit de controlewerkzaamheden.

Middelgrote rechtspersonen: 1 verklaring bij 2 jaar- rekeningen; Onduidelijke wettekst creëert verwarring en is strijdig met EU richtlijn jaarrekening

G.-P. den Hollander RA¹

1. Inleiding

In 2016 is Titel 9 Boek 2 BW aangepast. Volgens de Memorie van Toelichting² bij het wetsvoorstel van de uitvoeringswet richtlijn jaarrekening ter implementatie van EU-richtlijn 2013/34 ('EU richtlijn jaarrekening' of 'richtlijn') werd in 2015 het aantal middelgrote (in de zin van art. 2:397 BW) rechtspersonen – na de wetwijziging – in Nederland geraamd op 5.550, en het aantal grote rechtspersonen op 4.150. Vergeleken met kleine (en micro) ondernemingen worden er meer wettelijke eisen aan de jaarrekening gesteld. Zo zijn middelgrote en grote rechtspersonen wettelijk verplicht een jaarrekening met controleverklaring openbaar te maken door middel van deponering bij het handelsregister. In art. 2:397 BW zijn de vrijstellingen en vereenvoudigingen opgenomen die kunnen worden toegepast door middelgrote rechtspersonen, welke vrijstellingen ontleend zijn aan de EU richtlijn jaarrekening. Een van die vrijstellingen heeft betrekking op de door middel van deponering bij het Handelsregister openbaar te maken jaarrekening (hierna: deponeringsjaarrekening), die minder informatie mag bevatten dan de (volledige) inrichtingsjaarrekening zoals opgemaakt door het bestuur en vastgesteld door het daartoe bevoegde orgaan. Van belang is dat art. 2:395 BW bepaalt dat de deponeringsjaarrekening van een middelgrote rechtspersoon mede wordt gezien als 'de jaarrekening' van een middelgrote rechtspersoon. Door een m.i. gebrekkige omzetting van de EU richtlijn jaarrekening in art. 395 en 397, hoeven middelgrote rechts-

personen geen afzonderlijke controleverklaring bij de (ingekorte) deponeringsjaarrekening te voegen. Vreemd genoeg kunnen zij volstaan met de deponering van de controleverklaring die is verstrekt bij de (volledige) inrichtingsjaarrekening. Uit de, als onderdeel van de 'overige gegevens' opgenomen, gedeponeerde controleverklaring blijkt echter niet dat deze betrekking heeft op de opgemaakte (niet gedeponeerde) inrichtingsjaarrekening, en dus géén betrekking heeft op de deponeringsjaarrekening. Noch uit de controleverklaring, noch uit de deponeringsjaarrekening, valt af te leiden dat deze deponeringsjaarrekening is 'ingekort' met inachtneming van de vrijstellingen van art. 397 (en derhalve minder informatie bevat dan de inrichtingsjaarrekening), dit terwijl de EU richtlijn jaarrekening daartoe wel verplicht. De gebrekkige formulering van art. 397 zorgt in de praktijk voor verschillen in interpretatie ten aanzien van de wettelijk vereiste inhoud van de deponeringsjaarrekening. Het is m.i. een ongewenste situatie voor gebruikers van jaarrekeningen van (controleplichtige) middelgrote rechtspersonen (57% van de controleplichtige rechtspersonen) dat zij geen kennis kunnen nemen van het oordeel van de accountant over de deponeringsjaarrekening, en dat controlerend accountants in de praktijk kennelijk verschillende normen hanteren voor het toetsen van een deponeringsjaarrekening van middelgrote rechtspersonen. Om deze tekortkomingen op te heffen is het m.i. noodzakelijk dat de tekst van art. 395 en art. 397 wordt aangepast.

In deze beschouwing ga ik in op de wetsgeschiedenis van art. 395 en art. 397 en analyseer ik de verschillen ten opzichte van de EU richtlijn jaarrekening, en bespreek ik de verschillende interpretaties die in de praktijk aan art. 2:397 lid 5 BW worden gegeven. In paragraaf 4 formuleer ik een voorstel voor een aangepaste controleverklaring bij de deponeringsjaarrekening. Paragraaf 5 bevat sugges-

1. Gert-Peter den Hollander is directeur-eigenaar van Everest Advies en geeft onafhankelijk advies over verslaggevings- en controlevraagstukken aan ondernemingen en accountantskantoren.
2. *Kamerstukken II 2014/15*, 34 176, nr. 3, p. 24.

ties voor aanpassingen van art. 395 en 397, om deze in overeenstemming te brengen met de EU richtlijn jaarrekening.

Tevens ga ik kort in op de gevolgen van de elektronische deponering bij het Handelsregister door middel van Standard Business Reporting, die geldt voor jaarrekeningen van middelgrote rechtspersonen over boekjaren aangevangen op of na 1 januari 2017, ingevolge het Besluit elektronische deponering handelsregister.

2. Wetsgeschiedenis van art. 395 lid 1 en art. 397 lid 7

Op grond van art. 2:395 lid 1 BW dient een rechtspersoon waarop art. 2:397 BW van toepassing is, de in art. 393 lid 5 bedoelde accountantsverklaring (hierna te noemen 'controleverklaring', conform het begrip dat art. 35 EU richtlijn jaarrekening hanteert, maar wat door de Nederlandse wetgever niet is overgenomen) toe te voegen aan zowel de vastgestelde volledige jaarrekening (hierna te noemen 'inrichtingsjaarrekening'), als aan de openbaar gemaakte beperkte jaarrekening (hierna te noemen 'deponeringsjaarrekening') waarin gebruik is gemaakt van de vrijstellingen ingevolge art. 397 lid 5. De tekst van art. 395 lid 1 luidt als volgt:

'Wordt de jaarrekening op andere wijze dan ingevolge het vorige artikel openbaar gemaakt, dan wordt daaraan in ieder geval de in artikel 393 lid 5 bedoelde accountantsverklaring toegevoegd. Voor de toepassing van de vorige zin geldt als de jaarrekening van een rechtspersoon waarop artikel 397 van toepassing is, mede de jaarrekening in de vorm waarin zij ingevolge dat artikel openbaar mag worden gemaakt. Is de verklaring niet afgelegd, dan wordt de reden daarvan vermeld.'

Kiersch concludeert in Burgerlijk Wetboek Tekst & Commentaar over de 2^e zin van art. 395 lid 1: 'als art. 2:397 voor de rechtspersoon geldt, mag die noch de volledige noch de licht ingekorte jaarrekening zoals bedoeld in art. 2:397 lid 5 publiceren zonder de accountantsverklaring'.³ Deze 2^e zin is ingevoerd per 1 januari 1984, de datum waarop de 4^e EG-richtlijn (1978) in Titel 9 werd verankerd, en sindsdien niet meer gewijzigd.

De Memorie van toelichting (bij het wetsvoorstel 16 326 'Aanpassing van de wetgeving aan vierde richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen inzake het vennootschapsrecht') bevatte in 1980 de volgende motivering voor het opnemen van art. 395 lid 1: 'Lid 1 van dit artikel geeft uitvoering aan een bepaling van de richtlijn, die tot strekking heeft te voorkomen dat de rechtspersoon, en wel door een publikatie buiten het handelsregister om, een ge-

flatteerde jaarrekening ter kennis van het publiek brengt, waarop de accountant geen goedkeuring of slechts een goedkeuring onder voorbehoud heeft gegeven'.⁴ Strikt genomen geldt die motivering niet voor de deponeringsjaarrekening van een middelgrote rechtspersoon, omdat die op grond van de richtlijn jaarrekening vergezeld van 'het controleoordeel van de wettelijke auditor' (art. 31 lid 2) bij het handelsregister (art. 30 lid 1) dient te worden gepubliceerd. Die bepaling uit de richtlijn jaarrekening is echter niet als zodanig in Titel 9 opgenomen. Art. 397 lid 7 regelt welke 'overige gegevens' niet openbaar hoeven te worden gemaakt door middelgrote rechtspersonen. Omdat hier een vrijstelling voor de controleverklaring ontbreekt, moet deze controleverklaring als onderdeel van de overige gegevens worden gedeponerd bij het handelsregister, op grond van art. 394 lid 4.

EU richtlijn jaarrekening

Wat zegt de EU richtlijn jaarrekening over de inrichtingsjaarrekening en de deponeringsjaarrekening? De formulering uit art. 47 4^e EEG-richtlijn (1978) is vrijwel ongewijzigd overgenomen in art. 31 lid 2 EU richtlijn jaarrekening (2013): 'Dit lid laat de bepalingen van artikel 30, lid 1, voor zover dat artikel betrekking heeft op de winst-en-verliesrekening, het bestuursverslag en het controleoordeel van de wettelijke auditor of het auditkantoor onverlet.' Hiermee wordt bedoeld dat de winst- en verliesrekening (en de toelichting), het bestuursverslag en de controleverklaring bij de jaarrekening van een middelgrote rechtspersoon moeten worden gedeponerd in de vorm waarin ze zijn goedgekeurd, en dat deze niet mogen worden beperkt.⁵ Daarbij kan de kanttekening worden geplaatst dat de EU richtlijn niet spreekt van 'de controleverklaring' maar 'het controleoordeel'.

Daarentegen stelt art. 32 lid 2 van de EU richtlijn jaarrekening: 'Indien de jaarlijkse financiële overzichten niet in hun geheel openbaar worden gemaakt, wordt in de verkorte versie ervan, die niet vergezeld gaat van de controleverklaring, het volgende vermeld: [...]'. De richtlijn verbiedt dus expliciet datgene wat Titel 9 thans voorschrijft: als een 'verkorte' jaarrekening (zoals de deponeringsjaarrekening) openbaar wordt gemaakt, dan mag zij niet vergezeld gaan van 'de controleverklaring' (bij de inrichtingsjaarrekening).

De EU richtlijn jaarrekening lijkt de volgende opties te bieden voor de controleverklaring bij de deponeringsjaarrekening:

optie 1 - deponeren van de 'volledige' controleverklaring bij een deponeringsjaarrekening (vgl. art. 31 lid 2);

optie 2 - deponeren van een 'aangepaste' controleverklaring bij een deponeringsjaarrekening (vgl. art. 32 lid 2).

4. Kamerstukken II 1979/80, 16 326, nr. 3, p. 32.

5. B.J. de Jong & M.P. Nieuwe Weme, *Publicatie van de jaarrekening* (Serie Van der Heijden Instituut nr. 91), Deventer: Wolters Kluwer 2006, p. 56.

3. E.D.G. Kiersch, *Tekst & Commentaar Burgerlijk Wetboek*, art. 395 lid 1, aant. 1, 10e druk 2013, p. 1786.

Optie 1 kent als belangrijkste bezwaar dat een dergelijke verklaring expliciet wordt verboden door art. 32 lid 2 van de richtlijn. Daarnaast is het vreemd om een controleverklaring te deponeren bij een (ingekorte) deponeringsjaarrekening die betrekking heeft op een (volledige) inrichtingsjaarrekening, terwijl uit de controleverklaring niet kan worden afgeleid of deze nu ziet op de inrichtingsjaarrekening of de deponeringsjaarrekening. Die tekortkoming zorgt er voor dat de verklaring niet voldoet aan de eis van art. 2:393 lid 5 onder a BW, omdat in de verklaring niet vermeld wordt 'op welke jaarrekening het onderzoek betrekking heeft' (inrichtings- of deponeringsjaarrekening) en evenmin is aangegeven 'welke wettelijke voorschriften op de jaarrekening toepasselijk zijn' (art. 397 lid 3, 4 en 6, of 'enkel' art. 397 lid 5).

Optie 2 heeft als belangrijkste bezwaar dat art. 32 lid 2 van de richtlijn niet ziet op verkorte deponeringsjaarrekeningen, maar op verkorte jaarrekeningen in het algemeen. Deze bepaling schrijft voor dat verwezen moet worden naar de openbaarmaking van de inrichtingsjaarrekening bij het handelsregister en dat de strekking van de (bij het handelsregister gedeponeerde) controleverklaring bij de inrichtingsjaarrekening moet worden weergegeven. De richtlijn veronderstelt dat zowel de inrichtingsjaarrekening als de (volledige) controleverklaring bij het handelsregister is gedeponerd, echter dat is in Nederland niet het geval voor middelgrote rechtspersonen. Art. 32 lid 1 EU richtlijn jaarrekening stelt dat de jaarrekening openbaar wordt gemaakt en weergegeven in de vorm en met de tekst op basis waarvan de accountant zijn oordeel heeft geformuleerd. Uit art. 31 lid 2 volgt dat het controleoordeel van de accountant bij de verkorte deponeringsjaarrekening bij het handelsregister moet worden gedeponerd. Uit deze 2 bovengenoemde bepalingen leid ik af dat een afzonderlijke controleverklaring bij de deponeringsjaarrekening van een middelgrote rechtspersoon moet worden afgegeven, die ook moet worden gedeponerd.

Overwegingen

Op grond van het voorgaande kom ik tot de conclusie dat de EU richtlijn jaarrekening het volgende voorschrijft:

- uit de verantwoording moet blijken of het gaat om de inrichtingsjaarrekening of een (beperkte) deponeringsjaarrekening;
- de accountant moet een oordeel uitspreken over zowel de inrichtings- als de deponeringsjaarrekening van een middelgrote rechtspersoon;
- de controleverklaring bij de deponeringsjaarrekening moet worden gedeponerd bij het handelsregister; en
- voor de gebruiker moet duidelijk zijn op welke verantwoording de controleverklaring betrekking heeft.

De huidige formulering van art. 395 lid 1 en art. 397 voldoet m.i. niet aan deze voorschriften. De wetgever heeft de EU richtlijn jaarrekening ten aanzien van deze aspecten op een gebrekkige manier in art.

395 en art. 397 opgenomen en vindt het voldoende dat de controleverklaring die is afgegeven bij de inrichtingsjaarrekening wordt neergelegd bij het handelsregister tezamen met de deponeringsjaarrekening, zonder dat duidelijk is dat deze controleverklaring niet ziet op de deponeringsjaarrekening maar is afgegeven bij de inrichtingsjaarrekening. Terwijl de EU richtlijn jaarrekening dat nadrukkelijk verbiedt, en zelfs verplicht tot een controleoordeel over de deponeringsjaarrekening. Titel 9 is op dit punt m.i. strijdig met de EU richtlijn jaarrekening, door niet te verplichten tot een afzonderlijke controleverklaring bij de deponeringsjaarrekening.

De verslaggevingshandboeken van de grotere accountantskantoren beperken zich ten aanzien van deze problematiek tot een weergave van de eerder genoemde wettelijke voorschriften (waarbij overigens wel een verschillende argumentatie wordt gehanteerd):

- KPMG stelt dat art. 397 lid 7 ertoe noodzaakt dat de verklaring bij de inrichtingsjaarrekening ongewijzigd openbaar wordt gemaakt tezamen met de deponeringsjaarrekening, ongeacht of daarin gebruik is gemaakt van de wettelijke vrijstellingen.⁶
- PwC stelt dat bij een deponeringsjaarrekening geen aanpassing van de controleverklaring nodig is, aangezien de deponeringsjaarrekening door art. 395 lid 1, 2^e zin, ook wordt aangemerkt als inrichtingsjaarrekening.⁷

Dieleman⁸ neemt hetzelfde standpunt in als KPMG. Hij plaatst de kanttekening dat, afgezien van de wettelijke eis van art. 397, vanuit vaktechnisch oogpunt een aangepaste controleverklaring de voorkeur zou hebben.

Het deponeren van de controleverklaring bij de inrichtingsjaarrekening tezamen met de deponeringsjaarrekening motiveert Dieleman als volgt: ten eerste zijn de vrijstellingen voor de deponeringsjaarrekening ten opzichte van de inrichtingsjaarrekening van beperkte omvang, en ten tweede wordt dit voorgeschreven door art. 397 lid 7. Ik ben het op zich eens met Dieleman dat de vrijstellingen van beperkte omvang zijn, maar dat laat onverlet dat sprake is van een afzonderlijke verantwoording, waarbij het voor de gebruiker niet duidelijk is dat de controleverklaring betrekking heeft op een andere verantwoording. Dat is in meerdere opzichten onwenselijk, zoals hiervoor uiteengezet.

De Autoriteit Financiële Markten ('AFM') noemt geen specifieke wettelijke bepalingen in haar wetgevingsbrief van 6 maart 2017, maar stelt wel: 'Al een aantal jaren heeft de AFM in haar wetgevings-

6. KPMG, *Jaarboek Externe Verslaggeving 2017/2018*, hoofdstuk 39, alinea 39092, p. 919.

7. PwC, *Handboek Financiële Verslaggeving Jaarrekening 2015*, par. 173.2, p. 639.

8. A. Dieleman, 'Controleverklaring bij samengevatte financiële overzichten (II)', *AccountancyNieuws*, 6 mei 2011, p. 22/23.

brieven de aandacht gevraagd voor aanpassingen ten behoeve van het toezicht op de financiële verslaggeving. Jaarrekeningen spelen een belangrijke rol op vrijwel alle toezichtterreinen van de AFM. Hoewel de gesprekken met uw ministerie en het ministerie van Veiligheid en Justitie gevorderd zijn, hebben deze nog niet geleid tot een wetsvoorstel tot aanpassing van titel 9 van het BW. Wij hopen dat u en de minister van Veiligheid en Justitie daar dit jaar toe zullen overgaan.⁹ De visie van de AFM aangaande het bovenstaande is mij niet bekend. Ook de visie van de NBA als beroepsorganisatie van accountants is niet bekend, maar het lijkt er op dat controlerende accountants het kennelijk niet bezwaarlijk vinden dat een identiek geformuleerde controleverklaring wordt verspreid bij 2 inhoudelijk verschillende verantwoordingen. Ik zou verwachten dat de NBA (maar ook de AFM) bij de wetgever zou aandringen op aanpassing van de wet om de bovengenoemde onduidelijkheden voor de gebruikers van de jaarrekening van middelgrote rechtspersonen weg te nemen. Dat is bij mijn weten tot op heden niet gebeurd.

3. Vrijstellingen voor de deponeringsjaarrekening

De volgende bepalingen uit afdeling 3, 4 en 5 van Titel 9 blijven buiten beschouwing¹⁰ in een deponeringsjaarrekening van een middelgrote rechtspersoon opgesteld in overeenstemming met art. 397 lid 5:

Van afdeling 3 blijven volgens art. 397 lid 5 in de deponeringsjaarrekening de volgende bepalingen buiten beschouwing (die dus wel moeten worden opgenomen in de inrichtingsjaarrekening):

- art. 365 lid 1 onder a t/m c en e, en art. 365 lid 2 (vermeldingen inzake immateriële activa);
- art. 367 onder e en f (vermelding van overige effecten en vorderingen onder financiële vaste activa);
- art. 368 (mutatieoverzicht vaste activa); *verplicht volgens art. 17 lid 1 onder a resp. art. 16 lid 1 onder b van de richtlijn*
- art. 369 (uitsplitsing van voorraden);
- art. 370 lid 1 onder a, d en e (uitsplitsing van vorderingen), en art. 370 lid 2 (alleen vermelding nodig van bepaalde vorderingen > 1 jaar);
- art. 371 (toelichting effecten);
- art. 372 (toelichting liquide middelen);
- art. 374 lid 1 en 2 (voorzieningen);
- art. 375 lid 1 onder c, d, e, h, i en j (uitsplitsing van schulden) en art. 375 lid 2 (alleen vermel-

ding nodig van bepaalde schulden > 1 jaar).

Art. 397 lid 5 geeft geen additionele vrijstellingen voor de deponeringsjaarrekening van bepalingen uit afdeling 4 en 5, want de bepalingen die worden genoemd in lid 3, lid 4 en lid 6 van art. 397 hoeven namelijk evenmin in de inrichtingsjaarrekening te worden opgenomen:

- art. 377 lid 3 onder a t/m d en g worden samengetrokken tot één post bruto-bedrijfsresultaat;
- art. 380 (toelichting netto-omzet);
- art. 381 lid 2 (niet in de balans opgenomen regelingen - deels); *verplicht volgens art. 17 lid 1 onder p van de richtlijn*
- art. 381 lid 3 (transacties met verbonden partijen, tenzij sprake van een NV); *verplicht volgens art. 17 lid 1 onder r van de richtlijn*
- art. 382a (toelichting accountantshonoraria).

De diverse vereenvoudigingen die door art. 397 worden toegestaan gaan verder dan de ruimte die de EU richtlijn jaarrekening biedt, zoals door mij eerder is uiteengezet in *TvJ* 2017, nr. 1.¹¹

De 3 hierboven cursief weergegeven bepalingen uit de EU richtlijn jaarrekening zijn verplicht voor de jaarrekening van middelgrote rechtspersonen, en dus ten onrechte niet genoemd (en daarmee ten onrechte vrijgesteld) in art. 397.

Daarnaast zijn 2 andere verplichte richtlijnbe-
palingen voor middelgrote rechtspersonen door de wetgever vergeten in Titel 9 op te nemen, nl. de toelichtingen inzake (i) in het boekjaar geactiveerde rente bij vaste activa (art. 17 lid 1 onder a sub vi van de EU richtlijn jaarrekening) en (ii) mutaties in de voorziening voor uitgestelde belastingverplichtingen (art. 17 lid 1 onder f van de EU richtlijn jaarrekening). De laatste toelichting mag volgens art. 31 lid 2 onder b van de richtlijn in de deponeringsjaarrekening achterwege blijven.

Op bovengenoemde punten voldoet de deponeringsjaarrekening van middelgrote rechtspersonen dus niet aan de minimumeisen die in de EU richtlijn jaarrekening zijn opgenomen. De andere vrijstellingen voor de deponeringsjaarrekening die zijn genoemd in art. 397 lid 5 volgen uit art. 31 lid 2 onder a van de richtlijn. De wetgever heeft het echter blijkbaar niet nodig gevonden de vereenvoudiging van art. 31 lid 2 onder b op te nemen in art. 397 lid 5.

Ten slotte kan worden opgemerkt dat de wijze waarop de wetgever de vereenvoudigingen van art. 397 lid 5 heeft geformuleerd niet conform de EU richtlijn jaarrekening is: art. 397 lid 5 noemt de bepalingen uit Titel 9 die 'slechts' vermelding behoeven in de openbaar te maken balans met toelichting¹², terwijl volgens art. 30 lid 1 van de richtlijn de goedgekeurde jaarrekening openbaar moet

9. Wetgevingsbrief AFM aan Minister van Financiën, 6 maart 2017, p. 7.

10. Voor de leesbaarheid is gekozen voor het uitschrijven van de Titel 9 bepalingen die niet hoeven te worden opgenomen in de deponeringsjaarrekening, hoewel lid 5 (ten onrechte) het omgekeerde doet en de bepalingen noemt die juist wel moeten worden opgenomen.

11. G.-P. den Hollander, 'Implementatie van jaarrekeningrichtlijn 2013/34 in Titel 9: te snel en niet zorgvuldig; eindresultaat is onvoldoende', *TvJ* 2017, nr. 1, par. 3.
12. Art. 397 lid 5 spreekt van 'openbaar gemaakte balans' en 'openbaar te maken winst- en verliesrekening'.

worden gemaakt, waarbij middelgrote rechtspersonen toegestaan kan worden de vereenvoudigingen genoemd in art. 31 lid 2 aan te brengen. Door art. 397 lid 5 limitatief te formuleren, lijkt de wetgever te suggereren dat de 'vrijwillig' opgenomen informatie in de (volledige) inrichtingsjaarrekening kan worden weggelaten uit de (verkorte) deponeringsjaarrekening, terwijl dat volgens art. 30 lid 1 van de EU richtlijn jaarrekening juist nadrukkelijk niet is toegestaan. Ook de toelichtingen die zijn opgenomen in de jaarrekening van een middelgrote rechtspersoon uit hoofde van de richtlijnen voor de jaarverslaggeving van de Raad voor de Jaarverslaggeving ('RJ'), waaronder alinea 315.202¹³ – maar ook bijvoorbeeld het op basis van RJ 360 opgenomen kasstroomoverzicht –, zouden op basis van de tekst van de wet buiten beschouwing kunnen worden gelaten in de deponeringsjaarrekening. Ook dat lijkt absoluut niet bedoeld door de EU richtlijn jaarrekening.

De limitatieve formulering leidt in de praktijk tot verschillen in interpretatie over wat nu moet worden opgenomen in de deponeringsjaarrekening van een middelgrote rechtspersoon:

- KPMG stelt in het Jaarboek Externe Verslaggeving 2015/2016: 'Een vastgestelde jaarrekening van een middelgrote rechtspersoon kan meer informatie bevatten dan vereist door de wet. Deze extra informatie mag echter niet worden weggelaten uit de te deponeren jaarrekening.'¹⁴
- EY stelt zich op hetzelfde standpunt in hun Handboek Jaarrekening 2017: 'Met betrekking tot de deponeringsjaarrekening van middelgrote ondernemingen geldt dat de door de algemene vergadering vastgestelde jaarrekening dient te worden gedeponerd met uitzondering van de specifiek vrijgestelde elementen zoals genoemd in artikel 2:397 lid 3 BW.'^{15 16}
- Het standpunt van Deloitte in het Handboek Externe Verslaggeving 2017 wijkt daar enigszins van af: 'Onze interpretatie van RJ 315.202 is dat een middelgrote rechtspersoon die vrijwillig informatie (dat wil zeggen: niet vereist op grond van Titel 9 of op grond van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving) in de inrichtingsjaarrekening heeft opgenomen, die informatie niet hoeft te publiceren.'¹⁷
- PwC stelt dat de openbaar te maken balans enkele vereenvoudigingen kent ten opzichte

van de inrichtingsbalans en dat de openbaar te maken winst- en verliesrekening mag worden beperkt.¹⁸

Het standpunt van KPMG en EY lijkt mij in overeenstemming met het uitgangspunt wat ligt besloten in art. 30 lid 1 de EU richtlijn jaarrekening, maar vloeit naar mijn mening niet voort uit Titel 9. Het standpunt van Deloitte is naar mijn mening niet in overeenstemming met de EU richtlijn jaarrekening, en ook niet met art. 397. PwC beperkt zich tot het weergeven van art. 397, zonder daar een eigen interpretatie aan te geven.

In de in 2017 verschenen editie 2017/2018 van het Jaarboek Externe Verslaggeving heeft KPMG haar standpunt enigszins afgezwakt, door te stellen dat de extra informatie niet zonder meer mag worden weggelaten, en in ieder geval niet uit de winst- en verliesrekening met toelichting en het bestuursverslag.¹⁹ Ik concludeer dat er daarmee 3 verschillende interpretaties door de 4 grote accountantskantoren aan dit onderdeel van art. 397 worden gegeven.

Het is ongewenst dat een Nederlandse wettelijke bepaling afwijkt van de EU richtlijn jaarrekening en deze bepaling daardoor in de praktijk verschillend wordt uitgelegd, op een manier die niet overeenstemt met de bedoeling van de Europese wetgever. Dat impliceert dat de huidige formulering van art. 397 lid 5 aanpassing behoeft.

4. Voorstel voor aanpassing voorbeeldverklaring van de NBA bij deponeringsjaarrekening

Vanwege de formulering van art. 395 lid 1, 2^e zin, resp. art. 397 lid 7, kent de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants ('NBA') geen aparte voorbeeldverklaring voor de deponeringsjaarrekening van een middelgrote rechtspersoon waarin gebruik wordt gemaakt van de vrijstellingen van art. 397 lid 5.

Voor kleine rechtspersonen kent de NBA wel een aparte voorbeeldverklaring bij de openbaar gemaakte jaarrekening, bestaande uit een beperkte balans met toelichting, waarin gebruik wordt gemaakt van de vrijstelling van art. 396 lid 8. Dat is overigens een volledig 'vrijwillige' controleverklaring, die ook niet bij het handelsregister gedeponerd hoeft te worden, want zelfs als een onverplichte accountantscontrole van de inrichtingsjaarrekening is uitgevoerd, dan hoeven de overige gegevens (waaronder de controleverklaring) niet te worden gedeponerd op grond van art. 396 lid 8. In die zin lijkt de toegevoegde waarde van zo'n controleverklaring voor het maatschappelijk verkeer beperkt, omdat het maatschappelijke verkeer geen kennis kan nemen van die controlever-

13. Deze alinea omvat de vereenvoudigingen en vrijstellingen voor de inrichtings- en publicatiejaarrekening.

14. KPMG, *Jaarboek Externe Verslaggeving 2015/2016*, hoofdstuk 39, alinea 39082, p. 923.

15. EY, *Handboek Externe Verslaggeving 2017*, hoofdstuk 43.3, p. 1308.

16. Bedoelt lijkt te zijn art. 2:397 lid 5 BW, alhoewel dat artikel niet spreekt van specifiek vrijgestelde elementen, maar juist de bepalingen noemt die moeten worden vermeld in de openbaar te maken jaarrekening.

17. Deloitte, *Handboek Externe Verslaggeving 2017*, par. 1.6.2, p. 59.

18. PwC, *Handboek Financiële Verslaggeving Jaarrekening 2015*, par. 173.2, p. 638.

19. KPMG, *Jaarboek Externe Verslaggeving 2017/2018*, hoofdstuk 39, alinea 39084, p. 917.

klaring. Deze voorbeeldverklaring bevat de volgende oordeelsparagraaf:

Naar ons oordeel is de bijgesloten balans met toelichting in alle van materieel belang zijnde aspecten consistent met de gecontroleerde jaarrekening 201X van ... (naam entiteit) onder toepassing van het bepaalde in artikel 2:396 lid 8 BW.²⁰

De formulering van de oordeelsparagraaf heeft m.i. in een aantal opzichten wel aanscherping:

- het betreft een *beperkte* balans met toelichting;
- aangezien art. 396 lid 8 vrijstelt van het deponeren van een winst- en verliesrekening (met toelichting), is het minder gelukkig om te zeggen dat de beperkte balans met toelichting ‘in alle van materieel belang zijnde aspecten’ consistent is met de gecontroleerde inrichtingsjaarrekening. Primair is de beperkte balans opgesteld in overeenstemming met art. 396 lid 8 en secundair is de beperkte balans consistent met de inrichtingsjaarrekening. Stel dat een zeer materiele post in de winst- en verliesrekening goed is toegelicht in de gecontroleerde inrichtingsjaarrekening, dan is het de vraag of van de deponeringsjaarrekening kan worden gezegd dat deze ‘in alle van materieel belang zijnde aspecten’ consistent is met de inrichtingsjaarrekening. Die mogelijke onduidelijkheid kan eenvoudig worden verholpen door de formulering van het oordeel om te draaien.
- ter vergroting van de consistentie met de controleverklaring bij de inrichtingsjaarrekening kan ‘onder toepassing van het bepaalde in artikel 2:396 lid 8 BW’ beter vervangen worden door ‘in overeenstemming met artikel 2:396 lid 8 BW’; en
- om expliciet te maken dat de deponeringsjaarrekening verder identiek is aan de vastgestelde inrichtingsjaarrekening moet de verwijzing naar de *gecontroleerde* jaarrekening worden vervangen door de *vastgestelde* jaarrekening. Dat vloeit niet alleen voort uit art. 394 lid 1, maar is ook logischer, want beide verantwoordingen zijn immers ‘gecontroleerd’.

Dat zou dan tot de volgende oordeelsparagraaf kunnen leiden:

Naar ons oordeel is de bijgesloten beperkte balans met toelichting opgesteld in overeenstemming met artikel 2:396 lid 8 BW, en overigens in alle van materieel belang zijnde aspecten consistent met de vastgestelde jaarrekening 201X van ... (naam entiteit).

20. NBA, *Handleiding Regelgeving Accountancy*, editie januari 2018, p. 689.

Voor de jaarrekening van een middelgrote rechtspersoon kan geen ‘ontleend aan’ (controle)verklaring bij een deponeringsjaarrekening worden afgegeven, omdat art. 31 lid 2 van de EU richtlijn jaarrekening een ‘volwaardige’ controleverklaring vereist bij de deponeringsjaarrekening van een middelgrote rechtspersoon. Om toch onderscheid te maken tussen de controleverklaring bij een deponeringsjaarrekening en de controleverklaring bij een inrichtingsjaarrekening zou uitbreiding van de controleverklaring bij een deponeringsjaarrekening een praktisch alternatief kunnen zijn, omdat dat voldoet aan de eisen van de EU richtlijn jaarrekening, en tevens voldoet aan de eisen die art. 393 lid 5 stelt aan de inhoud van de controleverklaring. De eerder genoemde onduidelijkheden zouden weggenomen worden door de controleverklaring bij een deponeringsjaarrekening op 2 punten uit te breiden ten opzichte van de controleverklaring bij een inrichtingsjaarrekening:

- onder het kopje ‘Ons oordeel’ waar wordt gesproken van ‘de jaarrekening’, zou toegevoegd moeten worden ‘, bestemd voor deponering bij het handelsregister’;
- In de oordeelsparagraaf over de jaarrekening wordt als derde oordeel toegevoegd: ‘is de jaarrekening 201X bestemd voor deponering bij het handelsregister opgesteld in overeenstemming met artikel 2:397 lid 5 BW, en overigens in alle van materieel belang zijnde aspecten consistent met de vastgestelde jaarrekening 201X’.

5. Voorstel voor aanpassing van art. 395 en 397

Herstel van de verschillende omissies in Titel 9 is m.i. eveneens relatief eenvoudig. Het ligt het meest voor de hand om de 2^e zin van art. 395 lid 1 te schrappen. Daarvoor in de plaats kan een nieuw art. 397 lid 9 komen voor de af te geven accountantsverklaring bij een deponeringsjaarrekening die is opgesteld in overeenstemming met art. 397 lid 5. Daarmee wordt op een elegante manier voldaan aan de eisen die worden gesteld door art. 31 lid 2 en art. 32 lid 2 onder c en d van de EU richtlijn jaarrekening. Het nieuwe art. 397 lid 9 zou m.i. als volgt kunnen luiden: ‘Bij de openbaar te maken jaarrekening wordt een verklaring afgegeven als bedoeld in art. 393 lid 5. In aanvulling op het gestelde in art. 393 lid 5 omvat de verklaring tevens een oordeel of de openbaar te maken jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met art. 397 lid 5, en overigens consistent is met de vastgestelde jaarrekening.’ Indien deze bepaling zou worden opgenomen, zou aan lid 7 moeten worden toegevoegd: ‘In afwijking van het gestelde in art. 394 lid 4 wordt de verklaring bedoeld in art. 397 lid 9 openbaar gemaakt.’

Voor de jaarrekening van kleine rechtspersonen is een dergelijke bepaling niet noodzakelijk, omdat deze niet verplicht zijn een controlerend accountant te benoemen (art. 396 lid 7), respectievelijk vrijgesteld zijn van het deponeren van de ‘overige

gegevens', waaronder de controleverklaring (art. 396 lid 8).

Teneinde aan gebruikers duidelijk te maken of een jaarrekening de (volledige) vastgestelde inrichtingsjaarrekening betreft of dat sprake is van een (verkorte) beperkte deponeringsjaarrekening, zou ondubbelzinnig vermeld moeten worden wanneer er sprake is van een beperkte jaarrekening, onder verwijzing naar de wettelijke vrijstelling die is gehanteerd. Deze verplichting, die voortvloeit uit art. 32 lid 2 onder a van de EU richtlijn jaarrekening, is thans m.i. ten onrechte niet geïncorporeerd in Titel 9, en zou toegevoegd moeten worden, bijv. door art. 396 lid 8 en art. 397 lid 5 uit te breiden met 'In de toelichting wordt de toepassing van dit lid meege-deeld.'

Daarnaast dient de formulering van art. 397 lid 5 in overeenstemming met de EU richtlijn jaarrekening te worden gebracht door een verband te leggen met de vastgestelde jaarrekening, en duidelijk te maken dat in de openbaar te maken jaarrekening uitsluitend de vereenvoudigingen genoemd in art. 31 lid 2 van de richtlijn mogen worden aangebracht.

De wetgever zou ten slotte van de gelegenheid gebruik kunnen maken een verschrijving in de aanhef van art. 397 lid 1 te corrigeren, waarin nog wordt verwezen naar 'leden 3 tot en met 7', terwijl art. 397 ook een lid 8 kent.

6. Elektronische deponering via Standard Business Reporting

Middelgrote rechtspersonen zijn verplicht voor boekjaren ingaande op of na 1 januari 2017 de jaarrekening en de overige bescheiden die op grond van art. 394 bij het handelsregister gedeponerd moeten worden aan te leveren via Standard Business Reporting ('SBR'). Dit als gevolg van het Besluit elektronische deponering handelsregister uit april 2016 (Bedh).²¹ Voor sommige middelgrote rechtspersonen geldt deze verplichting niet, zoals voor niet-Nederlandse rechtspersonen, beursfondsen en rechtspersonen die een jaarrekening deponeren naar de normen van een andere EU-lidstaat. Tevens is elektronische deponering niet verplicht voor middelgrote rechtspersonen die deel uitmaken van een groep, waarbij het hoofd van de groep een grote rechtspersoon, een beursfonds of een niet-Nederlandse rechtspersoon is (art. 4 Bedh). Tot 1 januari 2023 hebben middelgrote rechtspersonen de mogelijkheid om hun jaarrekening via een online service te deponeren, voor verdere verwerking via SBR, echter met uitzondering van de accountantsverklaring (art. 5 lid 2 Bedh).

In februari 2018 is door KPMG in Nederland de eerste SBR-controleverklaring bij een SBR-jaarrekening afgegeven. Op de website van KPMG staat daarover het volgende: 'De verklaring bevat geen 'natte handtekening' meer. En omdat de handteke-

ning van de accountant van grote waarde is, is nu een gekwalificeerde digitale handtekening nodig. Het gaat hier bijvoorbeeld niet om een pdf-onder-tekening, maar het linken en ondertekenen van beide XBRL-bestanden. Het SBR-jaarverslag en de SBR-controleverklaring zijn door KPMG digitaal gelinkt en ondertekend met een digitaal beroeps-certificaat. Met behulp van de KPMG SBR Portal heeft de onderneming vervolgens het jaarverslag via SBR gedeponerd. KPMG is hiermee de eerste accountant ter wereld die SBR Assurance in de keten heeft toegepast.²²

Interessant om te lezen dat volgens KPMG de 'SBR-controleverklaring' digitaal is gelinkt met 'het SBR-jaarverslag'. Dit kan m.i. als een significante verbetering ten opzichte van het verleden worden beschouwd: nu is voor eenieder duidelijk dat de SBR-controleverklaring betrekking heeft op de SBR-verantwoording, wat (per definitie) de deponeringsjaarrekening zou moeten zijn. Dat dit niet nadrukkelijk blijkt uit de tekst van de verklaring beschouw ik maar als een schoonheidsfoutje. Het is vervolgens nog een kleine stap om in de controleverklaring (met 'natte handtekening') bij de inrichtingsjaarrekening ook expliciet te verwijzen naar de inrichtingsjaarrekening. De hierboven door mij voorgestelde aanpassingen van art. 395 en 397 sluiten daarmee naadloos aan op de wijze waarop in de praktijk SBR-jaarrekeningen bij de Kamer van Koophandel zullen worden gedeponerd.

7. Conclusie

Het is ongewenst dat de wet met betrekking tot de controle van de deponeringsjaarrekening van middelgrote rechtspersonen (goed voor 57% van de controleplichtige rechtspersonen) niet expliciet maakt dat een afzonderlijk oordeel door de accountant moet worden uitgesproken. Dat heeft tot gevolg dat er één controleverklaring wordt afgegeven bij twee verschillende verantwoordingen, zonder dat duidelijk is op welke van de twee verantwoordingen de controleverklaring nu daadwerkelijk betrekking heeft. Daarmee voldoet de controleverklaring niet aan de eisen van art. 2:393 lid 5 onder a BW. Daarnaast leidt de onduidelijke formulering van de wettekst in de praktijk tot ongewenste verschillen in interpretatie over de inhoud van de deponeringsjaarrekening van middelgrote rechtspersonen. Om deze onduidelijkheden weg te nemen dient in de wet verankerd te worden dat de controlerend accountant een afzonderlijke controleverklaring moet afgeven bij de deponeringsjaarrekening van middelgrote rechtspersonen, met daarin opgenomen een expliciet oordeel over de (juiste) toepassing van art. 2:397 lid 5 BW, waarbij in de deponeringsjaarrekening moet worden vermeld dat deze is opgesteld in overeenstemming met art. 2:397 lid 5

22. <https://home.kpmg.com/nl/nl/home/media/press-releases/2018/02/kpmg-nederland-tekent-wereld-wijd-eerste-jaarverslag-volgens-sbr-af.html>.

21. *Stb.* 2016, 149.

BW. Tevens dienen overige bovengenoemde inconsistenties tussen art. 2:397 BW en de EU richtlijn jaarrekening geëlimineerd te worden.

Actualiteiten

prof. dr. C. Camfferman RA en mr. A.B. Schoonbeek¹

Nationale ontwikkelingen

RJ-Uiting 2018-3 'De verwerking van leases volgens IFRS 16 onder de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving' – ABS

Op 27 maart 2018 heeft de RJ bovenvermelde RJ-Uiting gepubliceerd. De achtergrond van deze RJ-uiting is dat in 2016 de IASB IFRS 16 *Leases* heeft uitgebracht. Deze vervangt IAS 17 *Leases*, IFRIC 4 *Determining whether an Arrangement contains a Lease*, SIC 15 *Operating Leases – Incentives* en SIC 27 *Evaluating the Substance of Transactions Involving the Legal Form of a Lease*. In 2017 heeft de Europese Unie deze standaard goedgekeurd. IFRS 16 is van toepassing met betrekking tot boekjaren die aanvangen op of na 1 januari 2019. In deze RJ-uiting maakt de RJ het voornemen bekend om het gebruik van IFRS 16 in plaats van hoofdstuk 292 Leasing mogelijk te maken voor rechtspersonen die de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving toepassen. De RJ faciliteert hiermee bijvoorbeeld dat een rechtspersoon die op basis van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving zijn jaarrekening opmaakt, voor de verwerking van leaseovereenkomsten aansluiting houdt met zijn moedermaatschappij die op basis van IFRS rapporteert. De RJ geeft verder aan de invloed van IFRS 16 op hoofdstuk 292 Leasing te onderzoeken. De RJ verwacht hierover later dit jaar nader een uiting te zullen publiceren.

Wet transparant toezicht financiële markten, Stb. 2018, 2018 – ABS

De Wet tot wijziging van de Wet op het financieel toezicht en de Wet toezicht accountantsorganisaties in verband met het vergroten van de transparantie van het toezicht op financiële markten (Wet transparant toezicht financiële markten) is op 28 maart 2018 door de Eerste Kamer aangenomen. Deze wet geeft de Autoriteit Financiële Markten (AFM) en De Nederlandsche Bank (DNB) meer mogelijkheden om informatie te delen over het toezicht op afzonderlijke instellingen en draagt zo bij aan transparanter toezicht op de financiële markten. Door middel van dit wetsvoorstel wordt de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta) eveneens aangepast. Hiermee wordt beoogd dat de rechtsbescherming voor accountantsorganisaties

bij openbaarmaking van maatregelen door de AFM op grond van de Wta gelijk wordt getrokken met de rechtsbescherming voor financiële ondernemingen op grond van de Wft. Zo zal, voordat de AFM overgaat tot openbaarmaking van een maatregel, eerst een besluit daartoe moeten worden genomen. Tegen dit besluit kunnen rechtsmiddelen worden aangewend. De inhoud van het wetsvoorstel is uitgebreider besproken in de rubriek actualiteiten in *TvJ* 2017/3/4. Inwerkingtreding vindt plaats op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip.

Wet aanvullende maatregelen accountantsorganisaties – ABS

Op 24 april 2018 heeft de Eerste Kamer ingestemd met het Wetsvoorstel Wet aanvullende maatregelen accountantsorganisaties. Bij publicatie van dit nummer van het *TvJ* was de wet nog niet in het staatsblad gepubliceerd. Het wetsvoorstel is inhoudelijk besproken in de rubriek Actualiteiten in *TvJ* 2017/1.

Ontwerp Uitvoeringsbesluit Wwft, Kamerstukken II 2017/18, 34808, nr. 16 – ABS

Op 6 april 2018 heeft de Minister van Financiën het ontwerpbesluit houdende nadere regels met betrekking tot uiteindelijk belanghebbenden en politiek prominente personen, het vaststellen van indicatoren voor het melden van ongebruikelijke transacties en tot wijziging van enige andere besluiten in verband met de implementatie van de vierde anti-witwasrichtlijn en de verordening betreffende bij geldovermakingen te voegen informatie (Uitvoeringsbesluit Wwft 2018) aangeboden aan de Tweede Kamer.² Met dit uitvoeringsbesluit wordt beoogd om een deel van de verplichtingen uit de vierde anti-witwasrichtlijn te implementeren. Thans is ook onderwerp van parlementaire behandeling het wetsvoorstel Implementatiewet vierde anti-witwasrichtlijn (dossiernummer 34 808). Deze wetswijzigingen zijn relevant voor accountants(organisaties), nu accountants(organisaties) op grond van art. 1 Wwft zijn aangemerkt als instelling en gehouden zijn tot naleving van de Wwft en de daarop gebaseerde regelingen zoals het Uitvoeringsbesluit. Dit ontwerpbesluit bevat onder meer een definitie van prominente publieke functies (ook wel PEP genaamd). De definitie van PEP's is ruimer dan voorheen. Als gevolg van de nieuwe definitie zullen, anders dan voorheen het geval was, ook

1. Kees Camfferman is als hoogleraar Financial Accounting verbonden aan de Vrije Universiteit Amsterdam en is redacteur van dit tijdschrift. Annemarije Schoonbeek is advocaat bij CoLegal Advocatuur en redacteur van dit tijdschrift.

2. Zie <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-838691>.

nationale prominente publieke functies leiden tot de kwalificatie PEP. In het uitvoeringsbesluit worden leden van het bestuur van een politieke partij aangemerkt als PEP. In de parlementaire geschiedenis is opgemerkt dat lokale politici niet als PEP zouden behoeven te worden aangemerkt.³ Het gevolg is dat in die gevallen, waarin een nationaal politiek prominente persoon als PEP wordt aangemerkt, een verscherpt cliëntonderzoek zal moeten plaatsvinden op grond van de Wwft. Dit zal leiden tot een lastenverzwaring. Het besluit voorziet ook in een nadere uitwerking en uitbreiding van de begripsomschrijving van 'uiteindelijk belanghebbende' (UBO). Tot slot bevat het ontwerpbesluit nieuwe indicatoren voor het bepalen of sprake is van een (te melden) ongebruikelijke transactie. Voor accountants(organisaties) blijven deze ongewijzigd.

Wetgevingsbrief AFM, Kamerstukken II 2017/18, 32545, nr. 81 en de brief van MvF d.d. 30 april 2018 in het kader van de Evaluatie Wet toezicht accountantsorganisaties, Kamerstukken II 2017/18, 33977, nr. 18 – ABS

Op 1 mei 2018 is de wetgevingsbrief van de AFM van 9 april 2018 gepubliceerd.⁴ De wetgevingsbrief bevat geen concrete wensen om de Wta en/of daarop gebaseerde lagere regelgeving aan te passen. Wel worden in de wetgevingsbrief de uitspraken van de rechtbank Rotterdam van 20 december 2017 aan de orde gesteld. In deze uitspraken zijn de bestuurlijke boetes, die zijn opgelegd aan PwC en EY wegens het niet naleven van de zorgplicht, vernietigd. De AFM benadrukt in de wetgevingsbrief dat het toezicht van de AFM als doel heeft om er aan bij te dragen dat accountantsorganisaties de kwaliteit van wettelijke controles verhogen en duurzaam waarborgen. De AFM memoreert dat uit het laatste onderzoeksrapport van de AFM volgt dat het doorvoeren van veranderingen bij OOB-accountantsorganisaties om de kwaliteit van hun controles te verbeteren nog te langzaam zou gaan. De AFM vindt de uitspraken onwenselijk richting beleggers en gebruikers van jaarrekeningen en acht nadere duiding in het maatschappelijk belang. Om die reden is de AFM in hoger beroep gegaan. In de wetgevingsbrief wordt aangegeven dat zij daarnaast graag met het ministerie van Financiën in overleg treedt, waarbij ook zal worden bekeken of het nodig is de wetgeving op dit punt te evalueren. In de brief van de Minister van Financiën (MvF) aan de Tweede Kamer in het kader van de Evaluatie van de Wta van 30 april

3. Zie *Kamerstukken II 2017/18*, 34 808, nr. 6, p. 11, alwaar is opgemerkt: 'Tot PEP's worden onder meer staatshoofden, regeringsleiders, Ministers en staatssecretarissen gerekend, alsmede parlementsleden, leden van bestuurslichamen van politieke partijen en leden van gerechtshoven en rekenkamers. Ook ambassadeurs, hoge officieren der strijdkrachten en bestuursleden van centrale banken vallen onder de definitie van PEP. Lokale politici worden op grond van de vierde anti-witwasrichtlijn niet als PEP aangemerkt.'

4. Zie <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-840602>.

2018 gaat de MvF eveneens in op de gevolgen van genoemde uitspraken.⁵ Hij vat de gevolgen van de uitspraken als volgt samen: 'De rechtbank Rotterdam heeft geoordeeld dat de AFM niet alleen op basis van tekortkomingen in wettelijke controles tot de conclusie mag komen dat de accountantsorganisatie de zorgplicht heeft geschonden, behalve in bijzondere gevallen. De consequentie van deze uitspraken is dat de AFM accountantsorganisaties niet rechtstreeks kan aanspreken op tekortkomingen in individuele controledossiers, maar wel de externe accountant via het tuchtrecht. De AFM kan accountantsorganisaties op grond van de zorgplicht aanspreken op onvoldoende kwaliteit van wettelijke controles, indien uit onderzoek blijkt dat de accountantsorganisatie een concrete gedraging kan worden verweten waardoor zij de tekortkomingen niet zelf heeft voorkomen, geconstateerd en hersteld. De vraag is wanneer hiervan sprake is. Dit kan het geval zijn als de AFM aantoont en motiveert dat het kwaliteitsbeleid van de accountantsorganisatie gebrekkig is. Ook heeft de rechtbank niet geduid wat onder een bijzonder geval moet worden verstaan. Mede gelet op deze openstaande vragen is de AFM in hoger beroep gegaan tegen deze uitspraken. De AFM heeft haar toezichtaanpak de afgelopen jaren doorlopend geëvalueerd en bijgesteld en zal dit ook doen naar aanleiding van de uitspraken van de rechtbank Rotterdam. De huidige toezichtaanpak van de AFM richting oob-accountantsorganisaties richt zich op 1) de voortgang van de verandertrajecten, waarbij aandacht wordt besteed aan de vereiste gedrags- en cultuurverandering in deze organisaties, 2) het kwaliteitsbeleid en het stelsel van kwaliteitsbeheersing van accountantsorganisaties en 3) de kwaliteit van wettelijke controles.'

Aan het slot van de brief geeft de MvF aan dat hij hangende het hoger beroep in gesprek zal gaan met de AFM over de consequenties van de uitspraken voor het toezichts- en handhavinginstrumentarium van de AFM en het wettelijk kader. Het is nog afwachten wat er uit het overleg tussen de AFM en de MvF zal komen. Tussen de regels door valt naar mijn mening wel te lezen dat zo nodig de wet zal worden aangepast. Wordt vervolgd dus.

Uitspraak College van Beroep voor het bedrijfsleven d.d. 4 april 2018, ECLI:NL:CBB:2018:99 – ABS

Op 4 april 2018 heeft het College van Beroep voor bedrijfsleven (CBB) een uitspraak gedaan over de toelaatbaarheid van het indienen van opeenvolgende klachten met betrekking tot hetzelfde feitencomplex. Het draaide in deze kwestie om een accountant die opdracht van de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa), thans opgegaan in de Autoriteit Consument en Markt (ACM), had gekregen om een onderzoek naar de draagkracht van een beboete onderneming uit te voeren. De beboete onderneming dient eerst een klacht in met betrekking tot de weigering om de opdrachtbevestiging te ver-

5. Zie <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33977-18.html>.

strekken. Daarna dient het bestuur van de onderneming met betrekking tot hetzelfde feitencomplex een klacht in over, onder meer, de deugdelijkheid van het uitgevoerde onderzoek. De Accountantskamer oordeelt in de beslissing van 25 november 2016, zaaknummer 16/1439WtraAK⁶, ECLI:NL:TACAKN:2016:111 (rov. 4.4.) dat het *'niet verenigbaar met de eisen van een behoorlijke tuchtprocesorde [is], dat een klager een klacht die haar grondslag vindt in een bepaald feitencomplex, bij de tuchtrechter indient, terwijl dit feitencomplex reeds ten tijde van een eerdere door deze klager ingediende klacht bij hem bekend was of redelijkerwijs bekend had kunnen zijn'* (toevoeging, ABS). De Accountantskamer verklaart de klacht daarom niet-ontvankelijk. Met dit oordeel is het CBb het niet eens. Het CBb oordeelt in rechtsoverwegingen 6 en 7 het volgende: *'6. Anders dan de accountantskamer ziet het College niet in dat de beginselen van een behoorlijke (tucht)procesorde met zich zouden brengen dat een klager gehouden is zijn klachten steeds zoveel mogelijk in één keer naar voren te brengen. Weliswaar zal het doorgaans wenselijk zijn dat een klager zijn klachten tegen een accountant zoveel mogelijk bundelt, maar een verplichting daartoe kan niet worden gevonden in de Wtra en vloeit evenmin voort uit de beginselen van een behoorlijke (tucht)procesorde of enig ander in dit verband in aanmerking te nemen algemeen rechtsbeginsel (...). Voor zover op grond van eerdere uitspraken wel is verondersteld dat het College het bestaan van zodanige verplichting heeft aangenomen, neemt het College afstand van die veronderstelling. 7. Het vorenstaande laat onverlet dat zich in een concreet geval specifieke omstandigheden kunnen voordoen, waarin er belemmeringen bestaan voor het indienen van een opvolgende klacht, omdat eerderbedoelde algemene rechtsbeginselen zich daartegen verzetten. (...)'* (onderstreping toegevoegd, ABS). Deze uitspraak betekent dat klagers meerdere klachten met betrekking tot hetzelfde feitencomplex kunnen indienen, tenzij specifieke omstandigheden daaraan in de weg zouden staan vanwege strijd met een behoorlijke procesorde. De uitspraak van het CBb vergroot rechtsonzekerheid voor beklaagden. Afgewacht zal moeten worden welke specifieke omstandigheden de conclusie rechtvaardigen dat een opvolgende klacht in strijd is met de behoorlijke procesorde.

Internationale ontwikkelingen

IASB: Conceptual Framework gepubliceerd – CC

Op 29 maart publiceerde de IASB een geheel herziene versie van het *Conceptual Framework for Financial Reporting*. Deze publicatie markeert de afsluiting van een langlopend en belangrijk project: de herziening van het Framework werd in oktober 2004 door de IASB op de agenda geplaatst. Het Framework beoogt de uitgangspunten weer te geven die de IASB

in acht neemt bij het ontwikkelen van de concrete standaarden. In situaties waarin de concrete standaarden niet voorzien, worden verslaggevende ondernemingen geacht zelf een verwerkingswijze te kiezen die consistent is met het Framework. De eerste versie van het Framework verscheen in 1989, en er bestond al lange tijd consensus dat deze versie aan vervanging toe was. Het bereiken van consensus over de inhoud van de nieuwe versie was aanzienlijk moeilijker. In de loop van dit project zijn de meeste controversiële thema's rond IFRS wel aan de orde gekomen: fair value, de betekenis van other comprehensive income, de rol van voorzichtigheid bij het opstellen van de jaarrekening, de vraag of een jaarrekening gericht op de informatiebehoefte van investeerders ook adequaat is als instrument voor verantwoording, en dergelijke meer. Een inhoudelijke bespreking van het Framework is voorzien voor een later nummer van dit tijdschrift. De voorlopige conclusie lijkt echter gerechtvaardigd dat dit Framework niet, zoals zowel gehoopt als gevreesd werd, een blauwdruk voor radicale verandering zal blijken te zijn. Het nieuwe Framework biedt op veel punten belangrijke verduidelijking van het bestaande, bijvoorbeeld wat betreft de fundamentele definities van 'activa' en 'verplichtingen'. Maar wat betreft de keuze van waarderingsgrondslagen, een klassiek probleem, lijkt het nieuwe Framework nog niet heel veel verder te komen dan het rapport uit 1973 van de Amerikaanse 'Trueblood Study Group on the Objectives of Financial Statements' en het daarop voortbouwende Statement of Financial Accounting Concepts No. 5 *Recognition and Measurement in the Financial Statements of Business Enterprises* (FASB, 1984): de keuze uit de beschikbare grondslagen zoals historische kosten en fair value is situatie-afhankelijk en moet gemaakt worden op basis van algemene kwaliteitscriteria, in het geval van het IASB Framework: relevantie (relevance) en getrouwe weergave (faithful representation). De Raad voor de Jaarverslaggeving zal zich moeten bezinnen op de vraag of de vertaling van het Framework uit 1989, nu opgenomen in de bundel *Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving* onder de titel 'Stramien voor de opstelling en vormgeving van jaarrekeningen' op enige manier aangepast dient te worden.

IASB: Exposure draft wijzingen IAS 8 – CC

De IASB publiceerde op 27 maart een voorstel voor een beperkte aanpassing van IAS 8 *Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors*.⁷ De wijziging heeft tot doel om vrijwillige stelselwijzigingen op grond van IFRIC-agendabesluiten te faciliteren. De toelichting op IFRIC-agendabeslissingen, bijvoorbeeld een beslissing dat het niet nodig is om voor een bepaald onderwerp een interpretatie uit te geven, bevat soms aanwijzingen voor de toepassing van IFRS. Deze aanwijzingen zijn niet-ver-

6. Te raadplegen via http://tuchtrecht.overheid.nl/ECLI_NL_TACAKN_2016_111.

7. <https://www.ifrs.org/news-and-events/2018/03/international-accounting-standards-board-seeks-comments-on-proposed-amendments-to-ias-8/>.

bindend maar kunnen bijdragen aan meer consistente toepassing van IFRS. Om te voorkomen dat ondernemingen hier van af zien door te hoge kosten wordt voorgesteld dat onder omstandigheden de normaliter bij een stelselwijziging verplichte toepassing met terugwerkende kracht achterwege kan blijven. Reacties op het voorstel kunnen tot 27 juli worden ingediend.

Europese Commissie: 'fitness check' regelgeving financiële verslaggeving – CC

In nummer 2018/1 werd in deze rubriek het plan van de Europese Commissie gemeld voor een 'comprehensive fitness check' van de Europese regelgeving voor externe verslaggeving. Op 21 maart opende de Commissie een publieke consultatie, 'Fitness Check on the EU Framework for Public Reporting by Companies'.⁸ Het bedoelde 'Framework' omvat onder andere de Accounting-Richtlijn (2013/34/EU) inclusief de wijzigingen met betrekking tot niet-financiële informatie (Richtlijn 2014/95/EU), de IAS-Verordening ((EC) No 1606/2002), de Transparantierichtlijn (2004/109/EC) en de Richtlijnen voor de jaarrekening van banken en verzekeraars (86/635/EEC en 91/674/EEC). Het betreft dan ook een omvangrijke consultatie. Hierin komt niet alleen de evaluatie van deze regelgeving in het licht van de oorspronkelijke doelstellingen aan de orde, maar ook hun verhouding tot nieuwe beleidsdoelstellingen, met name op het gebied van duurzaamheid en financiële stabiliteit. Ook wordt aandacht gevraagd voor de bestendigheid van de regelgeving tegenover de 'digital challenge'.

Een opvallend onderdeel van de consultatie is de vraag of de Europese Commissie de bevoegdheid dient te krijgen om IFRS zoals gepubliceerd door de IASB in gewijzigde vorm voor toepassing in de EU voor te dragen (endorsement). Tot op heden is het uitgangspunt dat de Commissie alleen teksten uit IFRS kan verwijderen (carve-out) maar geen tekst kan toevoegen of wijzigen (carve-in). De gedachte aan carve-ins is niet nieuw, maar is recentelijk opnieuw naar voren gekomen in de context van duurzaamheid.⁹ In bepaalde kringen leeft de gedachte dat fair-value waardering in IFRS 9 remmend zou kunnen werken op duurzame investeringen, en dat de EU daarom de mogelijkheid zou moeten hebben deze standaard te wijzigen. Het verplicht te gebruiken digitale consultatieformulier lijkt de respondent in de richting van de carve-in te willen sturen: alleen wie voorstander is van een dergelijke mogelijkheid, krijgt de mogelijkheid het standpunt te motiveren. En op de multiple-choice vraag 'How could the EU ensure that IFRS do not pose an obstacle to sustainability and long-term investments' wordt geen antwoordcategorie geboden voor degenen die

van mening zijn dat de EU zich hier niet druk over moet maken zolang er geen duidelijk bewijs is dat dit een daadwerkelijk bestaand probleem is. Overigens kan niet worden uitgesloten dat de vragenlijst gewoon onhandig is geformuleerd. Bij de vraag of de EU een eigen Conceptual Framework zou moeten ontwikkelen als basis voor het endorsement proces mogen alleen de tegenstanders hun mening motiveren. In elk geval gaat het om belangrijke vragen. De consultatie staat open tot 21 juli.

EU: Implementatie van de Richtlijn Niet-financiële en diversiteitsinformatie – CC

De Richtlijn 2014/95/EU inzake niet-financiële informatie en diversiteit bevat een belangrijke uitbreiding van de verslaggevingsvereisten buiten het kader van de meer traditionele financiële informatie, en levert in principe een belangrijke bijdrage aan de 'fitness' van het Europese kader van regelgeving voor de ondernemingsverslaggeving. De Richtlijn bevat een aantal keuzemogelijkheden voor de lidstaten. De implementatie is in kaart gebracht in een gezamenlijke studie van Accountancy Europe, GRI en CSR Europe: *Member State Implementation of Directive 2014/95/EU: A comprehensive overview of how Member States are implementing the EU Directive on Non-financial and Diversity Information*.¹⁰ Het rapport, gepubliceerd in april, geeft een overzicht van de uiteenlopende implementatie in de lidstaten van de EU en de EEA. Dit overzicht, aangevuld met een beknopte bespreking van de belangrijkste initiatieven en ontwikkelingen op het gebied van niet-financiële verslaggeving laat zien dat dit terrein nog volop in beweging is. Dat er alerwegen gezocht wordt naar meer standaardisatie en uniformiteit is duidelijk genoeg, maar een duidelijke route naar dat doel is nog niet gevonden.

EU: Wijziging IFRS 9 goedgekeurd voor toepassing in de EU – CC

Op 26 maart werden wijzigingen in de voor toepassing in de EU goedgekeurde versie van IFRS 9 *Financial Instruments* gepubliceerd.¹¹ Met deze wijziging volgt de EU de aanpassing door de IASB van oktober vorig jaar betreffende 'Prepayment features with Negative Compensation'. Zie voor inhoud van deze wijziging de Actualiteitenrubriek van nummer 2017/5.

ESMA: Enforcement abstracts – CC

ESMA publiceerde op 19 april de 22e 'Extract from the EECS's Database of Enforcement', een verzameling geanonimiseerde samenvattingen van beslissingen door Europese beurstoezichthouders inzake toepassing van IFRS.¹² Deze editie bevat tien

8. https://ec.europa.eu/info/consultations/finance-2018-companies-public-reporting_en.

9. Zie hiervoor ook het 'Action Plan: Financing Sustainable Growth', gepubliceerd door de Commissie op 8 maart 2018, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018DC0097>.

10. https://www.globalreporting.org/resource/library/NFRpublication%20online_version.pdf.

11. http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2018.082.01.0003.01.ENG&toc=OJ.L:2018:082:TOC.

12. https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/esma32-63-427_22nd_extract_from_the_eecs_

casussen over verschillende aspecten van IFRS. De conclusies lopen uiteen van min of meer vanzelfsprekend (afwaardering van materiële vaste activa behoort te worden gepresenteerd als onderdeel van het operationele resultaat) tot meer subtiel (wanneer verwerft een overnemende partij 'control' bij een openbaar bod op aandelen waarvan per het einde van het boekjaar alleen de voorlopige resultaten bekend zijn?). Het proces waarin deze beslissingen op Europees niveau worden gecoördineerd wordt beschreven in het jaarlijkse rapport 'Enforcement and Regulatory Activities of Accounting Enforcers in 2017', gepubliceerd door ESMA op 3 april.¹³ Hieruit blijkt onder andere dat de gezamenlijke Europese toezichthouders de jaarrekening en/of tussentijdse verslaggeving van ongeveer 19% van de op basis van IFRS rapporterende, beursgenoteerde ondernemingen hebben onderzocht. De meest voorkomende tekortkomingen betreffen presentatievraagstukken, bijzondere waardeverminderingen en de verwerking van financiële instrumenten.

database_of_enforcement.pdf.

13. https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/esma32-63-424_report_on_enforcement_activities_2017.pdf.

Praktijkvraag

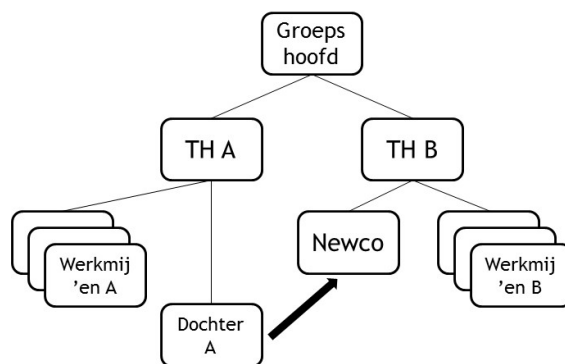
'Common control' en kostprijswaardering van dochtermaatschappijen

dr. B Kamp RA¹

1. Casus

Een groep bestaat uit twee divisies, A en B, die ieder bestaan uit (zuivere) tussenhoudstermaatschappijen die belangen houden in de werkmaatschappijen. Omdat het groepshoofd een geconsolideerde jaarrekening opmaakt, maken de tussenhoudstermaatschappijen gebruik van de consolidatievrijstelling van art. 2:408 BW. Op grond daarvan waarderen de tussenhoudstermaatschappijen hun belangen in hun dochtermaatschappijen tegen kostprijs.

Nu wordt het belang in een dochtermaatschappij in divisie A overgedragen aan een nieuw-opgerichte tussenhoudstermaatschappij Newco in de andere divisie. Dit wordt vormgegeven als een inbrengtransactie. Men heeft een waardering uitgevoerd op de waarde van deze aandelen. De activa van deze werkmaatschappij bestaan voornamelijk uit vastgoed. Deze reële waarde (marktwaarde) ligt aanzienlijk hoger dan de netto-vermogenswaarde zoals die uit de balans van de overgedragen dochtermaatschappij blijkt. Figuur 1 geeft de situatie weer.

Figuur 1

1. Bart Kamp is Hoofd Financiële verslaggeving bij Bureau Vaktechniek van BDO, senior lecturer aan de Tilburg University en vaste medewerker van dit tijdschrift.

De vraag is of de kostprijs gezien vanuit de verkrijgende tussenhoudstermaatschappij Newco gesteld moet worden op de reële waarde, of op de netto-vermogenswaarde. Dit laatste zou aan de orde zijn indien de voorschriften voor de verwerking van overnames onder gemeenschappelijke leiding ('common control') ook van toepassing zijn indien belangen in dochtermaatschappijen voor de vervolgwaaardering tegen kostprijs worden gewaardeerd. Met andere woorden, de vraag is of de bepalingen inzake overnames onder gemeenschappelijke leiding ook gelden indien kapitaalbelangen voor de vervolgwaaardering tegen kostprijs worden opgenomen.

2. Analyse

2.1. Overnames onder gemeenschappelijke leiding

Indien de verkrijgende tussenhoudstermaatschappij (toch) een geconsolideerde jaarrekening zou opstellen, is het duidelijk dat RJ 216:503 hier van toepassing is: het is een overname onder gemeenschappelijke leiding. RJ 216:503 geeft dan voor de eerste verwerking van het verkregen belang de keuze tussen drie verschillende verwerkingwijzen:

- Purchase accounting, waarbij de verkregen activa en verplichtingen op hun reële waarde worden gesteld, en waarbij het verschil met de verkrijgingsprijs van de onderneming als geheel als goodwill wordt geactiveerd;
- Pooling of interests accounting, waarbij de verkregen activa en verplichtingen tegen hun bestaande boekwaarde per beginbalansdatum, worden opgenomen, zonder verwerking van enige goodwill die uit deze overname zou volgen, en aanpassing van de vergelijkende cijfers als waren de ondernemingen altijd al samengevoegd;
- Carry-over accounting: vergelijkbaar met pooling of interests accounting, maar dan geba-

seerd op de boekwaarden geldend op het moment van overdracht.

Er kan alleen voor purchase accounting worden gekozen als dat recht doet aan de economische realiteit van de transactie. Hoewel de RJ deze voorwaarde niet nader uitwerkt, is in de onderhavige casus duidelijk dat het verhangen naar een tussenhoudstermaatschappij die verder geen andere activiteiten heeft, geen economische betekenis heeft. En zelfs al zou purchase accounting hier worden toegepast, dan is waarschijnlijk sprake van een omgekeerde overname, zodat de purchase accounting zou zien op de tussenhoudstermaatschappij, niet op de werkmaatschappij.²

In vergelijkbare gevallen zal daarom vaak worden gekozen voor carry-over accounting. Effectief stijgt daarmee het eigen vermogen van de tussenhoudstermaatschappij met (slechts) de boekwaarde van het netto-actief van de werkmaatschappij. Zou de overdracht een (ver)koop (dus tegen betaling van liquide middelen) tegen reële waarde zijn geweest in plaats van een inbrengtransactie, dan rijst de vraag hoe het verschil tussen de boekwaarde en de reële waarde te verwerken. De RJ behandelt carry-over accounting niet in detail. Maar carry-over accounting heeft veel gelijkenis met pooling of interests accounting. Voor pooling of interests accounting bepaalt RJ 216.304 dat het meerdere betaalde of verschuldigde bedrag in mindering wordt gebracht op het eigen vermogen.³ Voor het eigen vermogen maakt het dan dus niet uit of sprake is van een verkoop of van een inbreng.⁴ Deze verwerking lijkt dan ook geboden bij carry-over accounting.

2.2. De enkelvoudige jaarrekening

RJ 214.343 verduidelijkt met een verwijzing naar RJ 216.503 dat de bovenstaande verwerking ook geldt voor de enkelvoudige jaarrekening. Aangezien paragraaf 3 voornamelijk gaat over waardering tegen netto-vermogenswaarde *lijkt* deze alinea primair bedoeld voor de waarderingsgrondslag van netto-vermogenswaarde als vervolgwaardering. In dit geval is de vervolgwaardering echter niet netto-vermogenswaarde, maar kostprijs. RJ 214.305 stelt – zonder onderscheid te maken tussen de ver-

volgwaardering tegen netto-vermogenswaarde of kostprijs – dat de verkrijgingsprijs dient te worden gesteld op het geldbedrag of equivalent daarvan dat overeengekomen is voor de deelneming, dan wel de reële waarde (op het moment waarop overeenstemming over de ruilverhouding is bereikt) van de andere tegenprestatie die door de deelnemende rechtspersoon wordt verstrekt in ruil voor het kapitaalbelang in de deelneming, vermeerderd met eventuele kosten die direct toerekenbaar zijn aan het verkrijgen van de deelneming.

Daarmee wordt de kostprijs van een inbreng in beginsel gesteld op de reële waarde. Door de kostprijs te stellen op de reële waarde stijgt het eigen vermogen van de tussenhoudstermaatschappij bij deze overdracht dus meer dan wanneer de vervolgwaardering netto-vermogenswaarde zou zijn. Aangezien kostprijswaardering bij een tussenhoudstermaatschappij voortvloeit uit de consolidatievrijstelling, zou hier dus de consolidatievrijstelling invloed hebben op het (enkelvoudige) eigen vermogen van de tussenhoudstermaatschappij. Het al of niet consolideren lijkt hier niet een relevante omstandigheid voor het enkelvoudige eigen vermogen. Inderdaad maakt RJ 214.305 een nuance voor de toepasselijkheid van deze waardering tegen reële waarde.⁵ Deze alinea verwijst naar de bepalingen in RJ 216 inzake de verkrijgingsprijs, én de toepasselijkheid van die bepalingen zoals geregeld in RJ 216.104. In RJ 216.104 is geregeld dat overnames onder gemeenschappelijke leiding niet onder de algemene bepalingen van RJ 216 vallen. Deze 'outsourcing' geldt volgens RJ 214.305 mutatis mutandis ook voor de bepaling van de verkrijgingsprijs in de enkelvoudige jaarrekening.

Het vergt dus een nauwkeurige lezing van de richtlijnen, maar daaruit blijkt dat ook bij kostprijswaardering de strekking van RJ 216.503 geldt. Bij toepassing van pooling of interests accounting (of

5. RJ 214.305: 'De verkrijgingsprijs dient te worden gesteld op het geldbedrag of equivalent daarvan dat overeengekomen is voor de deelneming, dan wel de reële waarde (op het moment waarop overeenstemming over de ruilverhouding is bereikt) van de andere tegenprestatie die door de deelnemende rechtspersoon wordt verstrekt in ruil voor het kapitaalbelang in de deelneming, vermeerderd met eventuele kosten die direct toerekenbaar zijn aan het verkrijgen van de deelneming.'

In hoofdstuk 216 Fusies en overnames, alinea 203 tot en met 207, 241 en 242, wordt de bepaling van de verkrijgingsprijs bij fusies en overnames behandeld. Alinea 104 van dat hoofdstuk geeft het toepassingsgebied van deze bepalingen aan. Deze alinea's zijn mutatis mutandis van toepassing op de bepaling van de verkrijgingsprijs van deelnemingen. Voor deelnemingen verworven door fusies en overnames onder gemeenschappelijke leiding is alinea 343 van dit hoofdstuk van toepassing. Voor deelnemingen verworven door een omgekeerde overname (zoals beschreven in alinea 109 van hoofdstuk 216 Fusies en overnames) is alinea 342 van dit hoofdstuk van toepassing.'

2. Zie B. Kamp, Jaarrekeningrechtelijke aspecten bij de omgekeerde overname, *TvJ* 2017, nr. 1. Indien Newco voorafgaand aan de overdracht geen activa heeft (afgezien van eventuele liquide middelen) heeft purchase accounting dan geen effect.

3. RJ 216.304 regelt ieder verschil tussen beide bedragen, dus indien het betaalde of verschuldigde bedrag *minder* is dan de boekwaarde van het verkregen netto-actief, wordt dit verschil *ten gunste* gebracht van het eigen vermogen.

4. Hoewel niet expliciet geregeld, lijkt dit vanwege de overeenkomsten met pooling of interests accounting ook te gelden bij carry-over accounting. EY gaat in zijn cijfervoorbeeld van carry over accounting hier ook vanuit (EY, *Handboek Jaarrekening 2017*, hoofdstuk 25, paragraaf 2.3).

carry-over accounting) wordt dan de kostprijs gesteld op de boekwaarde van het netto-actief van de werkmaatschappij.⁶ In de literatuur wordt dit aspect nauwelijks besproken. EY⁷ lijkt RJ 214.343 alleen te beschouwen in het kader van waardering tegen netto-vermogenswaarde of bij toepassing van 'combinatie 3' (RJ 100.107), maar stelt niet expliciet dat het niet geldt bij kostprijswaardering. KPMG⁸ gaat (pas) in zijn meest recente editie (2017/2018) wel expliciet in op kostprijswaardering, en gaat er inderdaad vanuit dat de RJ 216.503 relevant is voor het bepalen van de kostprijs. Daarmee lijkt dit standpunt in Nederland (nog) niet een breed gedragen en algemeen aanvaarde praktijk.

Stel dat (ook) de overdragende (verkopende) partij het belang eveneens tegen kostprijs had gewaardeerd, bijvoorbeeld vanwege de toepassing van art. 2:408 BW. Zou dan niet die kostprijs moeten gelden als de kostprijs die de verkrijgende partij hanteert, in plaats van de boekwaarde van het 'onderliggend' netto-actief? De regelgeving wijst niet expliciet in die richting. RJ 216.503 stelt dat bij toepassing van carry-over accounting de boekwaarden *van de activa en de verplichtingen* op de overnamedatum worden samengevoegd. Dus geen expliciete verwijzing naar de kostprijs bij de overdragende partij. Bij pooling of interests accounting wordt evenmin gesproken over de 'oorspronkelijke' kostprijs van de overgedragen deelneming. Bovendien geldt ook hier het argument dat het hanteren van de kostprijs bij de overdragende partij er toe leidt dat het enkelvoudig eigen vermogen afhankelijk wordt van het al of niet bestaan van ook een geconsolideerde jaarrekening. KPMG legt zijn standpunt uit met een voorbeeld waarin zowel de historische verkrijgingsprijs bij de verkopende moeder als de 'boekwaarde' van de verkochte deelneming is gegeven, dat laatste kennelijk doelend op de boekwaarde van het netto-actief. In de uitwerking van het voorbeeld speelt de historische verkrijgingsprijs geen rol. Het 'doorschuiven' van de kostprijs zoals die bij de verkopende partij was, is dus niet passend.

Overigens roept de voorgaande vraag tevens de vraag op hoe om te gaan met eventuele goodwill die de verkopende partij nog geactiveerd had staan met betrekking tot de verkochte deelneming. Immers, bij de verkopende partij zou initieel de historische kostprijs te scheiden zijn in een deel netto-vermogenswaarde en een deel goodwill. Bij pooling of interests accounting en carry-over accounting wordt geen goodwill opgenomen die voortvloeit uit de betreffende overname. Maar al 'eerder bestaande'

goodwill blijft wel gehandhaafd bij de verkrijgende partij. Op grond daarvan lijkt het gepast om deze goodwill te begrijpen in de kostprijs bij de verkrijgende partij. KPMG beschouwt deze goodwill als een onderdeel van het begrip 'boekwaarde' dat in deze context wordt gebruikt.⁹

2.3. Kan IFRS nadere richting geven?

Binnen IFRS bestaat er geen expliciete regelgeving omtrent overnames onder gemeenschappelijke leiding, doordat deze transacties expliciet buiten het toepassingsgebied vallen van IFRS 3 Business Combinations, zonder verdere behandeling elders binnen IFRS. Daarom wordt in de praktijk veelal teruggevallen op US GAAP waar de pooling of interests methode voor dergelijke transacties wordt voorgeschreven. Omdat pooling of interests accounting ook een mogelijke methode is bij toepassing van RJ 216.503, kan de IFRS-praktijk mogelijk wel richting geven voor de oplossing van het vraagstuk van dit artikel. Ten opzichte van het Handboek Jaarrekening is EY in zijn IFRS-boek¹⁰ explicieter dat ook in de enkelvoudige (IFRS-)jaarrekening de economische betekenis van de transactie relevant is (paragraaf 8.4.4.2.B). Het IFRS-boek van Deloitte¹¹ geeft geen algemene conclusie, maar in de gegeven voorbeelden komt men wel uit op waardering tegen het 'onderliggend' netto-actief. KPMG¹² (5.13.60) gaat het meest expliciet in op de verwerking van dergelijke transacties onder IFRS, en onderkent een bepaling van de kostprijs op de netto-vermogenswaarde als een keuzemogelijkheid.

Wat zeggen deze interpretaties voor IFRS-jaarrekeningen voor de Nederlandse verslaggeving?

De toepassing van carry-over accounting of pooling of interests accounting voor overnames onder gemeenschappelijke leiding past naar zijn aard eigenlijk niet binnen het Nederlands wettelijk stelsel waarbij de jaarrekening van een rechtspersoon wordt opgesteld vanuit het perspectief van de rechtspersoon zelf. Waarom zou de boekwaarde van activa van een rechtspersoon afhankelijk moeten of kunnen zijn van de boekwaarde zoals die bij een andere (overdragende) rechtspersoon was? De benadering van RJ 216.503 is gebaseerd op de verslaggevingspraktijk in de Verenigde Staten. Daar wordt een onderneming beschouwd als het eigendom van de aandeelhouders ('shareholders' equity' in plaats van 'eigen' vermogen (dus van de rechtspersoon)). Bezien vanuit het perspectief van deze aandeelhouders verandert een intercompany-transactie de financiële positie niet, en is er dus geen aanleiding om de boekwaarde te herzien.

Toch is deze 'Amerikaanse' benadering voor de verwerking van overnames onder gemeenschap-

6. Of de nettovermogenswaarde wordt ontleend aan de jaarrekening van de overgedragen rechtspersoon, of aan de jaarrekening van de overdragende of gemeenschappelijke moedermaatschappij is niet expliciet geregeld. De praktijk (voor de verwerking van overnames onder gemeenschappelijke leiding in het algemeen) lijkt op dit punt divers.

7. EY, *Handboek Jaarrekening 2017*, hoofdstuk 25, paragraaf 2.5.

8. KPMG, *Jaarboek Externe Verslaggeving 2017/2018*, alinea 06106.

9. KPMG, *Jaarboek Externe Verslaggeving 2017/2018*, alinea 06069.

10. EY, *International GAAP 2018*, paragraaf 8.4.4.2.B.

11. Deloitte, *iGAAP 2017*, hoofdstuk 5, paragraaf 8 en 9.

12. KPMG, *Insights into IFRS 2017/2018*, hoofdstuk 5, paragraaf 13.60.

pelijke leiding opgenomen in de Nederlandse regelgeving, en inmiddels redelijk ingeburgerd. Vanuit dat standpunt is het dan wel zo consequent om ook bij kostprijswaardering deze visie toe te passen. Maar dit wringt dan wel met de bepalingen over de verwerking van andere intercompany-transacties. RJ 260 gaat in op de verwerking van intercompany-transacties in het algemeen. Bij de koop van activa waardeert de kopende rechtspersoon deze activa initieel tegen de kostprijs zoals die vanuit de kopende rechtspersoon is (RJ 260.307). De eventuele eliminatie van winsten bij upstream-transacties komt niet in mindering op de waardering van het betreffende gekochte actief.

2.4. Overname versus overdracht van activa

Bij een intercompany-overname zou de verwerking dus tegen de boekwaarde van de overdragende rechtspersoon plaatsvinden, terwijl bij een intercompany-transactie van 'losse' activa de transactieprijs leidend is voor de waardering (RJ 260.303). In de praktijk komt het regelmatig voor dat het onderscheid tussen een 'onderneming' en een 'groep van activa' niet altijd eenduidig te maken is. Onder IFRS bestaat op dit moment een project om dit onderscheid te verduidelijken, maar in de RJ wordt bij de definitie van een overname niet nadrukkelijk gesproken over een 'onderneming', maar van 'vermogen (de activa en passiva) en de activiteiten van de overgenomen partij' (RJ 940). In de onderhavige casus waar de activa van de overgedragen deelneming voornamelijk uit vastgoed bestaat, kan het oordeelsvorming vergen of sprake is van 'onderneming' (of 'activiteiten') als ware de dochter een vastgoedexploitant of -beheerder, of (slechts) van activa. Overigens zal een tussenhoudstermaatschappij die opteert voor de consolidatievrijstelling van art. 2:408 BW veelal kwalificeren als kleine onderneming, of zelfs micro-onderneming (in de zin van afdeling 11 van Titel 9 BW2). Daarmee kan de tussenhoudster ook kiezen om voor de jaarrekening (integraal) de fiscale waarderingsgrondslagen toe te passen. Fiscaal zal doorgaans de kostprijs van een belang in een dochtermaatschappij worden gesteld op de transactieprijs. Vanwege de deelnemingsvrijstelling is bovendien de hoogte van de kostprijs nauwelijks relevant. Bij toepassing van fiscale waarderingsgrondslagen kan dus gemakkelijker worden bereikt dat met een intercompany-transactie een vanuit de groep gezien zelf-ontwikkelde goodwill kan worden meegeteld in het eigen vermogen van de verkrijgende rechtspersoon. Deze inconsistentie met de waardering conform 'commerciële' grondslagen is echter expliciet aanvaard door de wetgever met het bieden van de faciliteit van waardering tegen fiscale waarderingsgrondslagen.

3. Conclusie

De verwerking van overnames onder gemeenschappelijke leiding volgens pooling of interests

accounting past eigenlijk niet bij de algemene uitgangspunten van Nederlandse financiële verslaggeving waarbij iedere rechtspersoon vanuit het eigen perspectief de jaarrekening opstelt. Maar nu op grond van RJ 216.503 deze verwerking bestaat bij waardering tegen netto-vermogenswaarde zou deze bepaling op grond van consistentie ook moeten gelden bij een vervolgwaardering tegen kostprijs. Ook naar de letter van RJ 214.305 is er een verwijzing naar de methodieken van RJ 216.503. Hoewel niet precies dezelfde omgeving, lijkt dat ook de gangbare interpretatie onder IFRS. Dat betekent dat het stellen van de kostprijs op de reële waarde, al dan niet in geld afgewikkeld, alleen aanvaardbaar is als de transactie economische betekenis heeft, zoals bedoeld in het kader van overnames onder gemeenschappelijke leiding.

Zonder economische betekenis moet dan de kostprijs worden gesteld op de netto-vermogenswaarde per beginbalans (pooling of interests methode) of per transactiedatum (carry-over accounting). Ook bij een verkooptransactie tegen reële waarde wordt dan de kostprijs gesteld op de netto-vermogenswaarde, en komt het meerdere betaalde of verschuldigde bedrag ten laste van het eigen vermogen.

Dat bij toepassing van fiscale waarderingsgrondslagen wel kan worden gewaardeerd op basis van de transactieprijs volgt uit een expliciet aanvaarde inconsistentie.

Dubbelfunctie advocaat & accountant: living on the edge?

Noot bij de uitspraken van de Accountantskamer d.d. 24 en 26 juli 2017 (16/1207 Wtra AK en 16/2720 Wtra AK)

mr. A.C. van Campen¹

1. Inleiding

Op het eerste gezicht lijkt het ideaal: zowel de juridische als de financiële kennis in huis en dat verenigd in één persoon. Op zich valt te betreuren dat er in Nederland slechts een beperkt aantal personen rondloopt dat zowel de titel advocaat als de titel (register)accountant mag voeren. De praktijk wijst evenwel uit dat er nogal wat haken en ogen zitten aan het voeren van de voornoemde dubbelfunctie. Een in het oog springend nadeel wordt gevormd door het dubbele tuchtrecht waaraan het handelen van een advocaat-accountant getoetst kan worden. In de uitspraken van 24 en 26 juli 2017 laat de Accountantskamer zich (overigens ongevraagd) uit over de (on)wenselijkheid van de gelijktijdige uitoefening van beide beroepen.² De bewuste advocaat-accountant komt met de schrik vrij.

2. Feiten

De zaak betreft de afhandeling van een nalatenschap van een op 96-jarige leeftijd overleden vader, die acht kinderen heeft nagelaten. Eén van zijn zoons was als executeur belast met de afwikke-

ling van de nalatenschap. Rond 2004 is een aantal civiele procedures gestart tussen familieleden van de voornoemde overleden vader. Een van deze familieleden heeft eind 2009 contact gezocht met het kantoor van de betrokken advocaat-accountant die hem vervolgens als advocate heeft bijgestaan in verschillende procedures. Deze procedures werden gevoerd tegen de als executeur optredende zoon, die in deze tuchtprocedure bij de Accountantskamer als klager is opgetreden.

In voornoemde procedures heeft betrokkene in haar hoedanigheid van advocate in een van de processtukken tegen klager een vordering uit hoofde van onrechtmatige daad ingesteld, waarbij bovendien diverse rechtshandelingen zijn vernietigd vanwege een vermeend paulianeus karakter. In een andere procedure tegen klager is verzocht om rekening en verantwoording af te leggen over het gevoerde beheer ter zake de financiële afwikkeling van de nalatenschap van vader.

Klager heeft zich vervolgens in een eerste tuchtklacht bij de Accountantskamer beklagd over het handelen door betrokkene als advocate. In meer dan tien klachtonderdelen heeft klager betrokkene onder meer verweten ten onrechte onwaarheden te hebben vermeld en grove en onware aantijgingen te hebben geuit in processtukken. Bovendien zou betrokkene iedere vorm van onderzoek naar de financiële cijfers achterwege hebben gelaten.

Nog voordat de Accountantskamer uitspraak had gedaan op de bovenvermelde klacht, is door klager nog een tweede tuchtklacht ingediend tegen betrokkene ter zake hetzelfde feitencomplex. Ditmaal betrof het evenwel diverse brieven die betrokkene in haar hoedanigheid van advocate in de periode september tot en met november 2016 heeft geschre-

1. Arnoud van Campen is advocaat bij Van Iersel Luchtman N.V. en vaste medewerker van dit tijdschrift. Deze bijdrage is tot stand gekomen met hulp van Aaron Bouman, die als juridisch medewerker werkzaam is bij Van Iersel Luchtman N.V.

2. Accountantskamer 24 juli 2017, ECLI:NL:TACAKN:2017:47 en Accountantskamer 26 juli 2017, ECLI:NL:TACAKN:2017:48.

ven aan de advocaat van wederpartij. In die brieven heeft betrokkene onder meer diverse uitlatingen gedaan over de financiële afwikkeling van de nalatenschap.

Volgens klager heeft betrokkene als advocate in strijd gehandeld met de voor haar als registeraccountant geldende gedrags- en beroepsregels door in voornoemde brieven onwaarheden te poneren. In zes klachtonderdelen wordt door klager onder meer naar voren gebracht dat betrokkene onwaarheden zou hebben vermeld alsook een partijstandpunt zou hebben ingenomen dat in redelijkheid niet te verdedigen valt. Ook wordt haar – kort gezegd – een gebrek aan deskundigheid verweten.

Tegen de voornoemde tuchtklachten zijn door betrokkene verschillende verweren naar voren gebracht. Zo heeft betrokkene aangevoerd dat haar werkzaamheden als advocate geen professionele dienst vormen als bedoeld in de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA). Tevens heeft betrokkene naar voren gebracht dat klager in de tweede tuchtklacht niet ontvankelijk verklaard dient te worden nu enkele klachtonderdelen in het verlengde liggen van de eerste tuchtklacht van klager. Voor het overige heeft betrokkene gemotiveerd uiteengezet dat de klachten ongegrond zijn.

3. Oordeel Accountantskamer

Bij uitspraken van 24 en 26 juli 2017 heeft de Accountantskamer de beide tuchtklachten ongegrond – en een deel van de tweede tuchtklacht niet ontvankelijk – verklaard.

Bij de beoordeling van de klachtonderdelen neemt de Accountantskamer in beide zaken tot uitgangspunt dat uit art. 42 Wet op het accountantsberoep (Wab) voortvloeit dat ook een accountant die het beroep van advocaat uitoefent, onderworpen is aan het tuchtrecht voor accountants.³ Daarbij overweegt de Accountantskamer dat een scherp onderscheid tussen het handelen als accountant en het handelen als advocaat niet altijd valt te maken. Zo heeft betrokkene in de civiele processtukken waarover het in deze zaak gaat, zich mede als accountant gepresenteerd door deze titel expliciet te vermelden. De omstandigheid dat het handelen van een accountant in zijn hoedanigheid van advocaat (mogelijk) ook is onderworpen aan het tuchtrecht voor advocaten is volgens de Accountantskamer geen reden om diezelfde accountant niet ook onderworpen te achten aan het tuchtrecht voor accountants.⁴

De Accountantskamer overweegt voorts dat het al dan niet in rechte innemen van (civielrechtelijke) standpunten door een als advocaat werkzame accountant in business, die namens een cliënt procedeert en/of daarmee samenhangende handelingen

verricht, in het kader van de door een accountant in acht te nemen fundamentele beginselen van integriteit en professionaliteit – behoudens bijzondere omstandigheden – niet tot een gegrond tuchtrechtelijk verwijt kan leiden. Van zulke bijzondere omstandigheden is volgens de Accountantskamer onder meer sprake indien geoordeeld zou moeten worden dat een door een accountant (als advocaat) ingenomen standpunt bewust onjuist of misleidend – en dus te kwader trouw – blijkt te zijn of naar zijn aard gezien door een objectieve, redelijke en goed geïnformeerde derde, die over alle relevante informatie beschikt, zal worden opgevat als het accountantsberoep in diskrediet brengend.

Toegesplitst op de voorliggende casus stelt de Accountantskamer vervolgens vast dat klager zijn verwijten slecht heeft onderbouwd. Er wordt weliswaar verwezen naar vonnissen, brieven, grootboekkaarten, notariële akten, jaarverslagen en andere stukken, maar klager heeft nagelaten duidelijk te maken uit welke stukken de beweerde onwaarheden en ondeskundigheid precies blijken. Met alleen ‘kale’ verwijzingen heeft klager niet aannemelijk gemaakt dat betrokkene de vermeende onjuistheid van de door haar namens haar cliënt ingenomen stellingen wist of behoorde te weten. Om die reden wordt de eerste tuchtklacht ongegrond verklaard.

Dit lot is tevens de tweede tuchtklacht beschoren, met dien verstande dat een deel van deze tuchtklacht niet ontvankelijk wordt verklaard. De reden daarvoor is dat dit klachtonderdeel te zeer is verbonden met de eerste tuchtklacht en dat niet valt in te zien waarom klager dit klachtonderdeel niet reeds ten tijde van de indiening van de eerste tuchtklacht naar voren heeft gebracht. Het beginsel van concentratie van klachten (als beginsel van een behoorlijke (tucht)procesorde) staat om die reden aan behandeling van dit klachtonderdeel in de weg, aldus de Accountantskamer.⁵ Voor het overige wordt aldus ook de tweede tuchtklacht ongegrond verklaard, met name wegens gebrek aan feitelijke grondslag van die klacht.

De Accountantskamer heeft in de eerste uitspraak vermeld dat klager tevens een klacht tegen betrokkene heeft ingediend bij de Deken van de Orde van Advocaten en dat deze klacht duidelijke overlap vertoont met de onderhavige klacht. De Accountantskamer overweegt dat deze overlap het risico met zich brengt dat de te geven beslissing door de tuchtrechter voor advocaten tegenstrijdig zal zijn aan die van de Accountantskamer. Accountants die

3. Dit is in lijn met eerdere tuchtrechtelijke uitspraken. Zie bijv. College van Beroep voor het bedrijfsleven, 18 januari 2017, ECLI:NL:CBB:2017:17.
4. Zie hierover ook: Hof van Discipline 7 april 2014, zaak nr. 6971, ECLI:NL:TAHVD:2014:166.

5. Uit de recente uitspraak van het College van Beroep voor het bedrijfsleven van 4 april 2018 (ECLI:NL:CBB:2018:99) blijkt overigens dat het College geen verplichting ziet voor een klager om zijn klachten steeds zoveel mogelijk in één keer naar voren te brengen. Wel kan er in bepaalde gevallen aanleiding bestaan om het klachtrecht te beperken. Dit bijvoorbeeld omdat de inhoudelijke behandeling van een klacht in strijd zou komen met de beginselen van een behoorlijke (tucht)procesorde of omdat sprake is van misbruik van het klachtrecht.

beide hoedanigheden verenigen en deze situatie onwenselijk achten, kunnen zich daaraan onttrekken door zich te laten uitschrijven uit de registers in de zin van de Wet tuchtrechtspraak accountants (Wtra), aldus de Accountantskamer. In de tweede uitspraak doet de Accountantskamer hier nog een schepje bovenop door te overwegen dat de Accountantskamer zich afvraagt of het voor accountants die tevens het beroep van advocaat uitoefenen niet opportuun is om zich te laten uitschrijven als accountants.

4. Commentaar

Accountants die tevens werkzaamheden verrichten als advocaat kunnen tuchtrechtelijk dubbel worden aangesproken. De onderhavige zaken bevestigen dat advocaat-accountants die in een civiele procedure optreden tevens verantwoording dienen af te leggen bij de Accountantskamer wanneer zij aldaar worden aangesproken op hun hoedanigheid van accountant.⁶

Daarnaast maakt de Accountantskamer duidelijk dat het handelen van accountants die handelen als advocaat slechts terughoudend getoetst wordt. Gezien de bijzondere positie van de advocaat in zijn rol als behartiger van uitsluitend de belangen van zijn cliënt, ziet de Accountantskamer aanleiding om aan te sluiten bij haar jurisprudentie inzake het door een accountant in zijn eigen zakelijk betrekkingen innemen van civielrechtelijke standpunten. Hierdoor zal slechts onder bijzondere omstandigheden door de Accountantskamer geoordeeld kunnen worden dat er in het kader van de naleving van de fundamentele beginselen van integriteit en professionaliteit plaats is voor een gegrond tuchtrechtelijk verwijt. Dat is bijvoorbeeld aan de orde wanneer door een advocaat-accountant bewust een onjuiste of misleidende stelling wordt ingenomen, waardoor het accountantsberoep in diskrediet wordt gebracht. De Accountantskamer sluit hierbij aan bij Regel 30 van de voormalige Gedragsregels voor advocaten, die inhoudt dat (ook) een advocaat zich dient te onthouden van het verstrekken van feitelijke gegevens waarvan hij weet of behoort te weten dat deze onjuist zijn.⁷ Dit lijkt mij een geenszins onredelijk te achten maatstaf.

Opvallend zijn in mijn ogen wel de overwegingen die de Accountantskamer zich ten overvloede permitteert. Hoewel de tuchtklacht tegen betrokkene immers ongegrond wordt verklaard, geeft de Accountantskamer aan betrokkene – maar ook aan overige advocaat-accountants – mee dat zij er beter aan zouden doen zich te laten uitschrijven als accountant. Allereerst vraag ik mij af of de Accountantskamer een dergelijke proactieve adviserende

taak op zich zou moeten nemen, aangezien haar rol juist een lijdelijke zou moeten zijn.

Anders dan bij het notariaat is de combinatie van de beroepen advocaat en accountant niet bij wet verboden.⁸ Daarbij merk ik op dat prof. Zaman in zijn oratie ter zake de combinatie van advocaat en notaris zelfs gepleit heeft voor introductie van de *advocaris*, waarin de beroepen van advocaat én notaris verenigd zouden moeten worden.⁹ Het combineren in de praktijk van juridische en financiële kennis valt op zich toe te juichen. Tegen die achtergrond kan ik de overwegingen van de Accountantskamer niet helemaal plaatsen. Ook anderen hebben zich over de uitspraak van de Accountantskamer kritisch uitgelaten.¹⁰ De Accountantskamer maakt in zijn overweging overigens geen onderscheid tussen procederende en adviserende advocaat-accountants. Bij het voeren van procedures door procederende advocaten komt de rol van belangenbehartiger namelijk pregnanter naar voren dan wanneer een advocaat zich tot het adviseren over bijvoorbeeld algemene voorwaarden of het opstellen van een bestuursreglement.

Evenmin wordt door de Accountantskamer de regelgeving over samenwerkingsverbanden tussen accountants en advocaten vermeld (zoals de Richtlijnen met betrekking tot samenwerkingsverbanden van advocaten en andere (erkende) beroepsbeoefenaren).¹¹ Deze regelgeving ziet op samenwerking van advocaten en accountants die niet in één persoon zijn vereenzelvigd. Bepalingen die specifiek zien op de functie accountant-advocaat zijn in deze regelgeving niet te vinden. De wetgever heeft ofwel bewust de mogelijkheid van praktiserende advocaat-accountants open gehouden, ofwel niet stilgestaan bij de situatie dat advocaten tevens als accountants en vice versa werkzaam kunnen zijn.

5. Slotsom

Het spanningsveld en de risico's die de Accountantskamer signaleert bij het optreden van advocaat-accountants zijn geenszins denkbeeldig. Wel

6. Zie onder meer de onder noot 3 aangehaalde jurisprudentie.

7. In de nieuwe Gedragsregels Advocatuur is deze norm vastgelegd in art. 8.

8. Art. 9 Wet op het notarisambt bepaalt dat het beroep van (kandidaat)notaris onverenigbaar is met het beroep van advocaat. De combinatie van de twee beroepen staat op gespannen voet met het vereiste van de onpartijdigheid van de notaris, zo volgt uit de *Kamerstukken II 1993/94*, 23 706, nr. 3 p. 21.

9. D.F.M.M. Zaman, 'Het ondernemingsrecht als katalysator voor de economie?', *Ondernemingsrecht 2015/54*, p. 281-290.

10. Zie bijv. M. Schepel, 'Mag een accountant ook advocaat zijn?', *LinkedIn* 16 augustus 2017 (raadpleegbaar via <https://nl.linkedin.com/pulse/mag-een-accountant-ook-advocaat-zijn-maarten-schepel>) als ook R. Wagenaar, 'Advocaat, accountant of toch adviseur?', *LinkedIn* 27 september 2017 (raadpleegbaar via: <https://www.wagenaarhoes.nl/wie-we-zijn/nieuws/advocaat-accountant-of-toch-adviseur/>).

11. Zie hierover: www.advocatenorde.nl.

vraag ik mij af of een algeheel advies aan deze beroepsbeoefenaren om zich te laten uitschrijven op zijn plaats is, mede gelet op het feit dat de tuchtklacht in kwestie uiteindelijk niet gegrond wordt verklaard, terwijl ook in zijn algemeenheid slechts voor een terughoudende toetsing van hun handelen door de tuchtrechter plaats is.

Gelet op het voorgaande kan de voornoemde overweging van de Accountantskamer in mijn ogen dan ook het beste niet gezien worden als een (dwingend) advies aan advocaat-accountants, maar louter als een: obiter dictum.¹²

12. Rechtsoverweging ten overvloede (letterlijk: 'terloopse opmerking').